

DATA COLLECTION REPORT

POLOŽAJ DECE NA TERITORIJI 3 OPŠTINE SEVERNOG DELA
KOSOVA

Funded by
the European Union

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	5
IZRAZI ZAHVALNOSTI	6
REZIME	7
1. Značaj prikupljanja podataka	9
2. Konvencija o pravima deteta.....	11
2.1 Obaveze država prema Komitetu za prava deteta u odnosu na praćenje sprovođenja Konvencije	12
3. Kontekst Kosova	14
3.1 Lokalni kontekst u opštinama u severnom delu Kosova	14
3.2 Dečija prava i dualizam sistema na severnom delu Kosova	15
4. Strateška vizija za unapređenje prikupljanje podataka i koordinacija.....	16
5. METODOLOGIJA	18
6. Profili opština na severnom delu Kosova	20
6.1 Profil opštine Zvečan	20
6.2 Profil opštine Zubin Potok	20
6.3 Profil opštine Leposavić	21
7. Zakonodavni okviri	22
7.1 Socijalna zaštita	22
7.1.1 Socijalna zaštita na Kosovu (zakonodavni okvir)	22
7.1.2 Socijalna zaštita prema Zakonu o socijalnoj zaštiti u Republici Srbiji	24
7.2 Obrazovanje i vaspitanje	27
7.3 Maloletničko pravosuđe	28
8. Analiza rezultata - Nalazi iz upitnika.....	30
8.1 Socijalna zaštita	30
Opština Zvečan.....	30
INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Zvečan	31
Opština Zubin Potok	31
INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Zubin Potok	32
Opština Leposavić	32
INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Leposavić.....	32
8.2 Obrazovanje i vaspitanje	33
Opština Zvečan.....	33
INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Zvečan	34
Opština Zubin Potok	35
INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Zubin Potok.....	36
Opština Leposavić	36

INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Leposavić	37
8.3 Maloletničko pravosuđe – opštine na severu Kosova	38
INDIKATORI – Maloletničko pravosuđe	39
9. PREPORUKE	40

SKRAĆENICE

AU	Administrativno uputstvo
CRC	Konvencija ujedinjenih nacija o pravima deteta
CSR	Centar za socijalni rad
EU	Evropska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
NVO	Nevladina organizacija
MRSZ	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu
OPSC	Fakultativnim protokolom o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji
OPAC	Fakultativnim protokolom o učešću dece u oružanim sukobima

IZRAZI ZAHVALNOSTI

U izradi ovog izveštaja, posebno priznanje za izdašnu podršku svim zaposlenima u organizaciji Domovik koji su izdvojili svoje vreme u prikupljanju podataka i koji su aktivno učestvovali u kreiranju strukture ovog izveštaja.

Takođe, veliku zahvalnost posvećujemo akterima lokalnih samouprava u opštinama Zvečan, Leposavić i Zubin Potok, koji su direktno učestvovali u popunjavanju Matrice i definisanih upitnika, kao i predstavnicima osnovnih i srednjih škola, predškolskih ustanova, kao i predstavnicima Centara za socijalni rad u gore pomenutim opštinama.

REZIME

Izradom ovog izveštaja (situacione analize sa mapiranim uslugama) koje vam predstavljamo, potvrda je strateškog opredeljenja Domovika da ulaže u izgradnju Sistema za prikupljanje, praćenje i izveštavanje o položaju dece, sa krajnjim ciljem da pruži kreatorima politika, kao i ostalim zainteresovanim akterima, relevantne i pouzdane podatke za donošenje odluka.

Tokom svog dugogodišnjeg postojanja, Domovik pruža značajan doprinos u unapređenju položaja dece i mladih na teritoriji 4 opštine na severnom delu Kosova kroz posvećenost i kontinuitet u promovisanju dečijih prava.

Imajući u vidu da je za izradu ovog istraživanja bilo potrebno izgraditi celu "infrastrukturu" – počevši od upitnika, mreže saradnika, mreže kontakt osoba, ojačati kapacitete svih aktera koji su u popunjavanju upitnika učestvovali, može se reći da je reč o posebnom istraživačkom poduhvatu u oblasti unapređivanja dečijih prava na teritoriji 3 opštine (Zvečan, Leposavić i Zubin Potok) severnog dela Kosova (na lokalnom nivou).

Ovaj izveštaj daje trenutni pregled situacije dece u severnim opštinama Kosova (Zvečan, Leposavić i Zubin Potok). On je proizvod niza intervju sa lokalnim službenicima i pojedincima, kao i pregleda dokumentacije ključnih izveštaja, studija, anketa sprovedenih u prethodnom periodu u oblasti prava deteta na Kosovu.

Izveštaj je podeljen na nekoliko odeljaka, pri čemu je definisan značaj prikupljanja podataka i neophodnost istih u kreiranju javnih politika za decu. Potom, predstavljena je Konvencija o pravima deteta, njen značaj kao i obaveze država prema Komitetu za prava deteta u odnosu na praćenje sprovođenja. Izveštaj obuhvata i kontekst Kosova koji se ogleda u njegovom geografskom, demografskom, političkom i etničkom pregledu u kombinaciji sa profilima opština na severnom delu Kosova. Takođe, usled prisustva dualnog sistema upravljanja na teritoriji severnih opština Kosova, sačinjen je pregled zakonodavnog okvira Kosova i Republike Srbije kojima su definisane usluge u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja i vaspitanja.

Glavni problem koji je proistekao tokom čitavog procesa prikupljanja podataka iz relevantnih institucija i odeljenja u okviru lokalnih samouprava jeste nepostojanje sistematizovanih podataka u oblastima socijalne zaštite, vaspitanja i obrazovanja i maloletničkog pravosuđa. Institucije nemaju svest o važnosti sistematizovanog prikupljanja podataka i pokazuju nizak nivo odgovornosti prema istim. Sa pouzdanim podacima obezbedio bi se prostor za strateško planiranje i izradu nacionalnih politika, zakona i programa, kao i razvijanje mehanizama za praćenje dečijih prava.

Ukratko, na opštinskom nivou, ključne prepreke ravnopravnom razvoju dece su nedostatak određivanja prioriteta u pogledu prava deteta, koji je naročito izražen u nedovoljnom finansiranju usluga za decu. Postoje ograničeni naponi za razumevanje širokog uticaja siromaštva na decu i treba preduzeti mere za njegovo prevazilaženje. Potreban je širi konsenzus glavnih aktera i donosioca odluka na lokalnom i centralnom nivou kako bi bilo osigurano ispunjenje dečijih prava. Još jedna od ključnih oblasti je

unapređenje kapaciteta na opštinskom nivou za efektivno planiranje, kreiranje strateških dokumenata i njihova realizacija.

1. Značaj prikupljanja podataka

Pouzdani podaci o položaju dece na nivou četiri severne opštine na teritoriji Kosova (Severna Mitrovica, Zvečan, Leposavić, Zubin Potok) još uvek ne postoje. Razloge nedostupnosti podataka možemo pronaći u postojanju dualnog sistema, pri čemu je teško utvrditi koja zakonodavna politika se primenjuje u datoj situaciji. Kada prisustvu dualnog sistema dodamo nedostatak međusektorskih podataka o položaju dece na severu Kosova, dolazimo u situaciju da brojne analize nisu osigurane relevantnim podacima sa terena. Kako bi unapredili lokalni sistemi za prikupljanje i upravljanje podacima, u oblastima obrazovanja i vaspitanja, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, maloletničkog pravosuđa, kao i praćenja promena u društvenim normama, Domovik nastoji da unapredi dostupnost pouzdanih razvrstanih podataka o položaju dece na teritoriji tri opštine na severnom delu Kosova. Na osnovu raspoloživih podataka koji su razvrstani prema određenim kriterijumima, društvenim i demografskim varijablama, stvaraju se mogućnosti za lakše otkrivanje potencijalnih rizika i nejednakosti o položaju dece. Dostupni podaci mogu se strateški koristiti za izradu i sprovođenje nacionalnih politika, zakona i programa, kao i za razvoj mehanizama za praćenje kršenja dečijih prava i delovanje u situacijama kada su dečija prava prekršena.

Prikupljanjem podataka obezbeđuju se pouzdani podaci neophodni za razvoj politika i programa, kao i praćenje napretka u ostvarivanju nacionalnih politika i drugih ciljeva koji proističu iz propisanih međunarodnih sporazuma.

Obaveza preduzimanja akcija: nacionalne i međunarodne obaveze u pogledu izveštavanja

Pre više od dve decenije, Planom akcije za sprovođenje Deklaracije o opstanku, zaštiti i razvoju dece devedesetih godina je zatraženo sledeće:

“Svaka država treba da uspostavi odgovarajuće mehanizme za redovno i blagovremeno prikupljanje, analiziranje i objavljivanje podataka potrebnih za praćenje relevantnih socijalnih indikatora u vezi sa blagostanjem dece... Nacionalni lideri i donosioci odluka treba periodično da revidiraju indikatore humanog razvoja, kao što se upravo radi sa indikatorima ekonomskog razvoja...”

Vlade koje su potpisale Deklaraciju i Plan akcije „Svet po meri dece”¹ takođe su se obavezale da prate napredak u ostvarivanju ciljeva i zadataka Plana akcije:

„Redovno ćemo pratiti na nacionalnom, a po potrebi i na regionalnom nivou, i procenjivati napredak prema ciljevima i zadacima u Planu akcije na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou. U skladu s tim, jačaćemo svoje nacionalne kapacitete za prikupljanje statističkih podataka, analize i razvrstavanje podataka prema polu, uzrastu i drugim relevantnim činiocima koji mogu dovesti do razlika i podržavati širok raspon istraživanja usmerenih na decu.” (Svet po meri dece, paragraf 60).

Isto tako, u Milenijumskoj deklaraciji (paragraf 31) zahteva se periodično izveštavanje o napredovanju:

„Zahtevamo od Generalne skupštine da razmatra, na redovnoj osnovi, postignuti napredak u sprovođenju odredaba ove deklaracije, i tražimo od generalnog sekretara da

¹ <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/english/aworldfitforchil10.html>

podnosi periodične izveštaje na razmatranje Generalnoj skupštini, kao osnov za dalje aktivnosti.”

Rezolucija Generalne skupštine usvojena 25. septembra 2015. godine „**Transformišemo svoj svet: Agenda održivog razvoja do 2030. godine**” utvrđuje da, za uspešno ostvarivanje univerzalnih Ciljeva održivog razvoja, „da bi se pomoglo u merenju ostvarenog napretka i osiguralo da niko ne bude izostavljen, biće potrebni kvalitetni, dostupni, pravovremeni, pouzdani razvrstani podaci” (paragraf 48); prepoznaje da „podaci o polaznom stanju za nekoliko potciljeva još nisu dostupni...” poziva na „unapređenje prikupljanja podataka i izgradnju kapaciteta u državama članicama...”².

Osnovni cilj prikupljanja pouzdanih podataka na teritoriji 4 severne opštine Kosova je:

- da obezbede kvalitetne podatke za procenu položaja dece na teritoriji severnog dela Kosova;
- da obezbede podatke potrebne za praćenje napretka u ostvarivanju nacionalnih ciljeva, kao osnove za dalje delovanje;
- da prikupe razvrstane podatke za utvrđivanje razlika, u cilju izrade politika usmerenih na socijalno uključivanje najugroženijih;
- da omoguće proveru podataka iz drugih izvora i rezultata ciljanih intervencija;
- da prikupe podatke za nacionalne i globalne indikatore održivog razvoja (SDG);
- da generišu uporedive podatke za procenu ostvarenog napretka u različitim oblastima i da usmere dodatne napore ka oblastima koje zahtevaju više pažnje;
- da generišu podatke o ponašanju i stavovima koji nisu dostupni u drugim izvorima podataka

² https://mics-surveys-prod.s3.amazonaws.com/MICS6/Europe%20and%20Central%20Asia/Serbia/2019/Survey%20findings/Serbia%20%28National%20and%20Roma%20Settlements%29%202019%20MICS%20SFR_Serbian.pdf

2. Konvencija o pravima deteta

Konvencija o pravima deteta (*engl. Convention on the Rights of the Child*), kao najznačajniji međunarodni dokument u oblasti prava deteta usvojena je **20. novembra 1989. godine na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija**. Ovom događaju je prethodilo nekoliko ranije usvajanih dokumenata kojima je naglašeno da je deci potrebno obezbediti dodatnu zaštitu i negu kako bi ona mogla da uživaju ljudska prava i slobode utvrđene Poveljom UN i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Konvencija o pravima deteta predstavlja prvi međunarodni dokument o zaštiti i unapređenju razvoja dece, koji se posebno i sveobuhvatno bavi pravima deteta i koji ima obavezujući karakter. Konvencija predstavlja značajno dostignuće u pogledu razvoja i jačanja međunarodnog prava u oblasti prava deteta i najvažniji međunarodni ugovor u ovoj oblasti, na čije se odredbe pozivaju Evropski sud za ljudska prava i Komitet za ljudska prava.

Konvencije se sastoji od 54 člana kojima se definišu principi, različite vrste prava, kao i sam proces primene, nadzora i stupanja na snagu. Konvencija o pravima deteta se često naziva i katalogom prava zbog toga što je bazirana na pretpostavci o nedeljivosti prava i nemogućnosti da se ona postave u hijerarhijski odnos³. Prema Konvenciji o pravima deteta, pod pojmom deteta se definiše svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina, osim ako domaće zakonodavstvo drugačije definiše godinu sticanja punoletstva. Iako polazi od pretpostavke o nedeljivosti prava, Konvencija ipak izdvaja četiri prava i podiže ih na nivo principa, koji predstavljaju standarde za bilo koji dokument koji se bavi zaštitom dece, njihovom dobrobiti i unapređivanjem razvoja.

Četiri osnovna principa Konvencije su:

- ***Život, opstanak i razvoj*** – svako dete ima neotuđivo pravo na život, a država ima obavezu da obezbedi njegov opstanak i razvoj;
- ***Nediskriminacija*** – sva prava se primenjuju na svu decu bez diskriminacije;
- ***Participacija*** – dete ima pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji ga se tiču;
- ***Najbolji interes deteta*** – svi postupci koji se tiču deteta preduzimaće se u skladu sa njegovim najboljim interesima.

Pravo na život, opstanak i razvoj, kao i princip nediskriminacije, predstavljaju prava bez čijeg ostvarivanja ne bi bilo moguće govoriti ni o jednom drugom pravu. Najbolji interes deteta i participacija su u direktnoj vezi sa kvalitetom implementacije prava iz Konvencije, tj. ona osiguravaju kvalitet brige o deci, njihove zaštite, podsticanja i unapređenja njihovog razvoja. Ova dva principa, a posebno način na koji će se implementirati u cilju zaštite i unapređenja prava deteta, u neposrednoj su vezi sa slikom o detetu/detinjstvu koja dominira u određenom društvu⁴.

Konvencija o pravima deteta svojom sveobuhvatnošću, tj. uključivanjem glavnih ekonomskih, socijalnih, kulturnih, političkih i građanskih prava u korpus prava koja se deci garantuju, pruža sliku deteta koja se u mnogome poklapa sa novom paradigmom,

³ Dejanović V. (1999): Participacija mladih – uvodna razmatranja. U: Pešić, M., Branković, B., Tomanović-Mihajlović, S. i Dejanović, V. (Eds.), Participacija mladih pod lupom. Jugoslovenski centar za prava deteta: Beograd.

⁴ Vranješević, J. Razvojno-psihološki aspekt Konvencije o pravima deteta. Pedagogija, 2006, br. 4, str. 469 – 478

tj. novim konceptom deteta/detinjstva. Konvencija se jasno suprotstavlja tradicionalnom shvatanju deteta kao bića u nastajanju, nezrelog, nekompetentnog i nekompletnog budućeg odraslog. U osnovi Konvencije nalazi se ideja o detetu kao subjektu, aktivnom učesniku u procesu sopstvenog razvoja, za razliku od shvatanja deteta kao objekta, tj. pasivnog primaoca brige i zaštite odraslih. Pored pitanja razvojnih potreba dece, Konvencija uvodi i pitanje kompetentnosti tj. njihovih razvojnih mogućnosti u procesu zadovoljavanja tih potreba, naglašavajući još jednom njihovu aktivnu ulogu u zaštiti i promociji sopstvenog razvoja⁵.

Konvencija o pravima deteta ima svoja tri opciona protokola:

- *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima;*
- *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji;*
- *Treći opcioni protokol o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima deteta.*

2.1 Obaveze država prema Komitetu za prava deteta u odnosu na praćenje sprovođenja Konvencije

Sprovođenje obaveza iz Konvencije od strane država prati Komitet Ujedinjenih nacija za prava deteta koji se nalazi u Ženevi. U skladu sa članom 44. Konvencije o pravima deteta, države članice se obavezuju da Komitetu za prava deteta, periodično, na razmatranje, podnose izveštaje o načinu njene primene i poštovanju zagarantovanih prava deteta, kao i o napretku ostvarenom u određenom vremenskom periodu.

Republika Srbija je do sada dva puta podnosila Komitetu za prava deteta UN izveštaje o sprovođenju Konvencije o pravima deteta u Republici Srbiji – 2007. i 2015. godine. Nakon što su izveštaji razmatrani na sednicama Komiteta za prava deteta (2008. i 2017), na kojima su učestvovali i predstavnici delegacije Republike Srbije, državi su upućene preporuke i zapažanja Komiteta koja se odnose na sprovođenje Konvencije⁶. Preporuke i zapažanja Komiteta za prava deteta se odnose na određenu oblast prava deteta, i u njima se pozivaju nadležne institucije i organizacije da preduzmu mere i aktivnosti kako bi se ostvario napredak u ostvarivanju određenog prava deteta.

Republika Srbija je država ugovornica Konvencije o pravima deteta (Konvencija). Ratifikacijom ovog dokumenta, Republika Srbija je preuzela obavezu da nadzorno telo Konvencije, Komitet za prava deteta (Komitet), izveštava o primeni ovog međunarodnog ugovora tj. o ostvarivanju prava deteta u Srbiji. Kako bi Komitet imao celovit uvid u ostvarivanje prava deteta, mogućnost da izveštavaju pred Komitetom imaju organizacije civilnog društva, ombudsman, međunarodne organizacije, kao i sama deca. Komitet posebno ceni izveštavanje dece, smatrajući da se na taj način ostvaruje jedan od osnovnih principa Konvencije o pravima deteta – pravo deteta na participaciju⁷.

Komitet za prava deteta je u svojim zaključnim zapažanjima o kombinovanom drugom i trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije u paragrafu 3, stav 4 naveo faktore i poteškoće koji ometaju implementaciju Konvencije kroz:

⁵ Isto

⁶ Komitet za prava deteta usvojio je [Zaključna zapažanja u vezi sa Drugim i trećim periodičnim izveštajem o primeni Konvencije o pravima deteta u Republici Srbiji](#) na svom 2193. zasedanju

⁷ <https://cpd.org.rs/prava-deteta-u-srbiji/>

„Komitet podseća na svoja prethodna zaključna zapažanja (videti CRC/C/SRB/CO/1, stav 6) i primećuje da država članica nastavlja da izjavljuje da nije u mogućnosti da nadgleda primenu Konvencije na Kosovu zbog činjenice da, shodno rezoluciji 1244 (1999), civilnu vlast tamo vrši Misija privremene administracije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK). Komitet smatra da se Konvencija primenjuje na Kosovu i stoga podstiče UNMIK da Komitetu, u saradnji sa institucijama Kosova pruži informacije o primeni Konvencije na Kosovu“⁸.

Usvajanje Konvencije o pravima deteta pokazuje spremnost svake pojedinačne države članice da preuzme odgovornost za odrastanje i dobrobit važnog dela društva – dece, putem ulaganja u decu kao i donošenjem i sprovođenjem različitih mera zarad postizanja blagostanja najmlađih, a samim tim i opšteg blagostanja⁹.

Alternativni izveštaj je tehnički naziv dat kao:

- Izveštaj za određenu zemlju;
- Izveštaj o stanju prava deteta kako je definisano Konvencijom o pravima deteta (CRC), Fakultativni protokol o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji (OPSC), i/ili Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima (OPAC);
- Podnosi ga pojedinac, grupa ili organizacija, koja je nezavisna od vlade;
- Izveštaj koji se podnosi Komitetu za dečija prava.

Deca koja istupaju kao branioci prava deteta – s obzirom da su deo organizacije ili grupa koju vode deca, ili pak deluju kao predstavnici dece, takođe mogu podneti alternativni izveštaj, filmove, studije, fotografije, crteže ili koristiti bilo koje drugo sredstvo koje smatraju odgovarajućim kako bi izrazili svoje stavove. Ako ne mogu ili ne žele da podnesu sopstveni izveštaj, mogu da doprinesu alternativnom izveštaju koji dostavljaju odrasli. Koju god opciju da izaberu, njihovo angažovanje mora da prati 9 principa definisanih radnim metodama Komiteta o učešću dece.

Alternativni izveštaj mora da sadrži informacije o stanju prava deteta kako je definisano Konvencijom o pravima deteta (CRC), njenim Fakultativnim protokolom o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji (OPSC) i/ili Fakultativnim protokolom o učešću dece u oružanim sukobima (OPAC) u datoj zemlji i kako ta država sprovodi svoje obaveze u skladu sa pravima deteta.

Alternativni izveštaji imaju za cilj da dopune izveštaje država, koji se na sveobuhvatan način bave svim dečjim pravima. Ovo je razlog zašto alternativni izveštaji takođe treba da budu sveobuhvatni izveštaji i zašto se zaštitnici dečjih prava koji rade na različitim pitanjima prava deteta snažno ohrabruju da rade zajedno kao nacionalne koalicije na izradi jednog sveobuhvatnog alternativnog izveštaja.

Alternativni izveštaji treba da pokriju period od poslednjih zaključnih zapažanja Komiteta do krajnjeg roka za podnošenje alternativnog izveštaja.

Čak i ako državni izveštaj integriše implementaciju OPAC-a i/ili OPSC-a, zastupnici prava deteta mogu odlučiti da podnesu poseban izveštaj o jednom ili oba protokola, ako smatraju da je to relevantno.

Radeći zajedno sa drugim zastupnicima prava dece u datoj zemlji na izradi zajedničkog sveobuhvatnog alternativnog izveštaja koji će imati dodatnu vrednost i koji će:

- Povećati kredibilitet izveštaja i vaše organizacije
- Podsticati identifikaciju novih partnera i stvaranje koalicija

⁸ https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/SRB/CRC_C_SRB_CO_2-3_26579_E.pdf

⁹ <http://zadecu.org/konvencija-o-pravima-deteta-30-godina-od-njenog-uvajanja/>

- Pokrenuti debatu o stanju ljudskih prava dece u zemlji
- Promovisati holističko i koordinisano praćenje preporuka Komiteta
- Pružiti čvrste informacije Komitetu u pripremi njegovog dijaloga sa državom

Alternativni izveštaji se mogu podneti na engleskom, francuskom ili španskom – tri radna jezika Komiteta.

Dostavljanje alternativnog izveštaja Komitetu, se sprovodi putem otpremanja (uploading) elektronske kopije na [bezbednu online platformu](#) koju je omogućio Sekretarijat Komiteta pri Kancelariji visokog komesara za ljudska prava (OHCHR). Nakon što se podnese alternativni izveštaj preko [bezbedne online platforme](#), Sekretarijat Komiteta pri OHCHR-u ga preuzima i prosleđuje Komitetu.

3. Kontekst Kosova

3.1 Lokalni kontekst u opštinama u severnom delu Kosova

Severni deo Kosova je oblast severno od reke Ibar, sa većinskim srpskim stanovništvom, koje žive zajedno sa Albanskom, Bošnjačkom, Goranskom i Romskom zajednicom. Broj stanovnika se procenjuje između 60.000 i 80.000. Tačan broj nije dostupan jer popis stanovništva 2011. godine nije sproveden u ovom delu Kosova. Informacije o broju stanovništva izračunate su na osnovu procena OEBS-a, UNHCR-a, ASK-a, predstavnika opština i zajednica, informacija iz matičnih službi, škola i drugih izvora. Područje se sastoji od četiri opštine uključujući Severnu Mitrovicu, Zvečan, Zubin Potok i Leposavić. Severna Mitrovica je pretežno gradsko naselje, dok se ostale tri opštine sastoje od pretežno ruralnih područja, sa malim urbanim delovima, okružene planinama Rogoznom, Mokrom gorom i obroncima Kopaonika. Nekada je glavni ekonomski stub bila Trepča, sa nekoliko hiljada zaposlenih, ali u poslednjih 20 godina posluje sa znatno smanjenim kapacitetima i nije u stanju da obezbedi posao za onoliko ljudi kao ranije. Najveći deo zapošljavanja obezbeđuje javni sektor, dok je privatni sektor nerazvijen, dominiraju mikro i mala preduzeća, uglavnom u oblasti usluga i trgovine. U ruralnim područjima mala gazdinstva proizvode voće, povrće, mlečne proizvode i zadovoljavaju se u manjem obimu, nedovoljnom za pokrivanje potreba lokalnog tržišta.

Ova oblast se smatra jednim od ekonomski najnerazvijenijih na Kosovu. Pored smanjenog operativnog kapaciteta Trepče, politička nestabilnost je takođe napravila značajne prepreke i uska grla za društveno-ekonomski razvoj. Integracija ovih opština u kosovski pravni i institucionalni sistem počela je 2013. godine, nakon potpisivanja Briselskog sporazuma od strane vlasti Beograda i Prištine, pod pokroviteljstvom Evropske unije (EU).

Nakon Briselskog sporazuma, otpočela je integracija preostalih srpskih institucija u pravni i institucionalni sistem Kosova. Pre svega, proces je uspešno završen u sektoru vladavine prava uključujući policiju, tužilaštvo, sudove i civilnu zaštitu. Pored toga, srpski politički predstavnici su učestvovali u nekoliko ciklusa lokalnih i centralnih izbora i imaju svoje izabrane predstavnike u Skupštini Kosova i Vladi Kosova. Isto važi i za četiri skupštine opština i njihove izvršne vlasti, u kojima su srpski politički subjekti osvojili većinu glasova.

3.2 Dečija prava i dualizam sistema na severnom delu Kosova

Ostaje činjenica da sva deca koja žive na teritoriji severnog dela Kosova, treba da raspolazu pravima koja su im zagarantovana Konvencijom UN o pravima deteta i drugim međunarodnim dokumentima. Međutim, okruženje u kojima obitavaju, predstavlja glavni kamen spoticanja u ostvarivanju tih prava i negativno utiče na kvalitet života dece i mladih, te je stoga neophodno da glavni akteri kreiranju podsticajno okruženje i aktivnije podrže sve procese u zaštiti dečijih prava.

Za politiku, planiranje i delovanje u okviru javnih politika za unapređenje položaja dece važan je siguran i predvidiv ambijent, a naročito onaj u odnosu na bezbednost, normativni okvir i funkcionisanje institucija u kojima se ostvaruju prava i zadovoljavaju potrebe dece. Institucije u kojima se ostvaruju prava dece i zadovoljavaju njihove potrebe i interesi, nedovoljno su funkcionalne, a javne politike prema deci ne sadrže u dovoljnoj meri odgovornosti prema deci, što se ogleda u tome da deca nisu prioritet u meri u kojoj to omogućava zadovoljavanje njihovih najboljih interesa a njihov položaj i prava nisu dovoljno u fokusu nosilaca odgovornosti. Institucije nadležne za ostvarenje prava deteta u različitim aspektima života deteta nisu adekvatno usmerene ka rešavanju konkretnih pitanja u vezi sa decom.

Dualizam u institucijama i javnim politikama u odnosu na decu, na normativnom nivou ogleda se u različitim regulativama i sistemu normi, kao i odsustvu transparentnosti u funkcionisanju javnih organa i službi.

Javne institucije najčešće deluju reaktivno, u izolovanim akcijama u okviru rutinskih aktivnosti, nedovoljno u međusobnom partnerstvu i partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, a retki su primeri proaktivnog pristupa sa organizacijama civilnog društva i iniciranja saradnje.

Nedovoljno je poverenje i neadekvatna percepcija nosilaca odgovornosti i javnih institucija u lokalnoj zajednici o korisnosti i pozitivnom potencijalu međusobnog i partnerstva sa organizacijama civilnog društva u odnosu na unapređenje najboljeg interesa dece.

Saradnja sa nosiocima odgovornosti i javnim institucijama je ad hoc i nekontinuirana, često zasnovana na ličnim kontaktima, bez institucionalizacije znanja i mehanizama saradnje, kao i bez jasne vizije o svrsi i dobrobiti za decu¹⁰.

¹⁰ Strategija javnog zagovaranja politika unapređenja položaja dece, Mreža organizacija „Čuvari dečijih prava“, decembar 2018

4. Strateška vizija za unapređenje prikupljanje podataka i koordinacija

Nakon uspostavljene dugoročne saradnje u promovisanju i zaštiti dečijih prava sa glavnim akterima poput UNICEF, Save The Children, EU kancelarija na Kosovu, kao i ostali lokalni partneri, Domovik je u svom strateškom planu 2019-2023 definisao oblasti zajedničkog delovanja sa posebnim akcentom na unapređenje prikupljanja podataka i koordinacije sa svim relevantnim akterima na lokalnom i nacionalnom nivou. U skladu sa tim, definisanjem i usvajanjem agende za prikupljanje podataka predstavlja najprikladniji način promovisanja integrisanog i sistematskog pristupa u kreiranju analiza i diseminaciji istraživačkih podataka. Svojim strateškim planom 2019-2023, Domovik će nastojati da:

- uspostavi sveobuhvatan okvir (**comprehensive data collection framework**) za prikupljanje podataka kako bi se obezbedilo kreiranje statističkih i drugih izveštaja, kao i analiza na osnovu podataka i predloga za kreiranje politika, administrativnih uputstava i uspostavljanje indikatora i procedura za prikupljanje podataka, priprema periodičnih izveštaja i ostalih dokumenata;
- podrži jedinice lokalnih samouprava (opštine) u procesu prikupljanja primarne statistike i različitih seta podataka;
- prikupljene podatke razvrstati prema polu, uzrastu, urbanoj i ruralnom području, socio-ekonomskim karakteristikama porodice i dr.
- uspostavljanje baze podataka za upravljanje slučajevima (**case management database**) sa ciljem da se digitalizuje prikupljanje podataka za vođenje slučajeva i pružanje usluga deci kojoj je potrebna zaštita kao i njihovim porodicama.

Tokom poslednjih desetak godina ističe se potreba za definisanjem standarda za procenu uticaja javnih politika. Insistira se na uvođenju sistema za procenu uticaja, definisanju indikatora za procenu kvaliteta propisa, kao i drugih inicijativa za upravljanje javnim politikama i zakonskim regulativama.

Analiza uticaja politika je proces koji pomaže donosiocima odluka da razumeju do kakvih željenih ili neželjenih efekata dovode mere koje se kreiraju ili realizuju, kako na nivou države tako i na nivou lokalnih samouprava. Dobro osmišljavanje mera i intervencija zahteva da donosioci odluka pre svega razumeju kakvi će biti efekti predloženih ili usvojenih mera na građane i institucije.

Javne politike za decu moraju biti utemeljene na jasnim nalazima o ključnim elementima svih podsistema koji se odnose na decu, ali i na saradnji sa svim akterima, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Interakcija i saradnja između različitih socijalnih aktera (kreatora politika, profesionalaca, praktičara, akademske zajednice, organizacija civilnog društva, građana itd.), jedan je od preduslova za unapređenje procesa odgovornog kreiranja javnih politika i efikasnog korišćenja činjenica i podataka.

Formiranje integrisanih timova za kreiranje javnih politika zasnovanih na podacima sve veća je praksa na nivou EU. Ovi timovi sastoje se od: donosilaca odluka, predstavnika akademske zajednice, istraživača, praktičara, predstavnika ciljnih grupa na koje se politika odnosi.

U skladu sa navedenim, postoji potreba da se i na nivou lokalnih samouprava na severu Kosova pokrene inicijativa za unapređenje javnih politika, tako što će se inicirati izgradnja mehanizama za njihovo kreiranje na osnovu podataka.

U četiri opštine na severu Kosova (Severnoj Mitrovici, Zvečanu, Zubinom Potoku i Leposaviću) institucije u kojima se ostvaruju prava dece i zadovoljavaju njihove potrebe i interesi, nedovoljno su funkcionalne, a javne politike prema deci ne sadrže u dovoljnoj meri odgovornosti prema deci.

Prema uvidu u raspoloživu praksu, u ovim opštinama nije u dovoljnoj meri prisutan pristup u kreiranju javnih politika koje se odnose na decu, zasnovanih na raspoloživim podacima i uz učešće svih relevantnih socijalnih aktera.

U želji da unapredi mehanizam sveobuhvatnog odgovora na potrebe dece, u saradnji sa predstavnicima lokalne samouprave, Domovik je inicirao izradu protokola za ostvarivanje prava deteta na lokalnom nivou, u opštinama Zvečan (usvojeno) i Zubin Potok (u postupku usvajanja). Jedna od mera preporučenih u okviru protokola je formiranje multisektorskog tima (u skladu sa članom 20. Zakona o dečijoj zaštiti) za izradu i praćenje politika i mera za decu na lokalnom nivou. Multisektorski tim će pomoći da se smanji jaz koji nastaje usled nedostatka ukupnih kapaciteta za izradu, implementaciju i praćenje, što značajno otežava pružanje usluga i ostvarivanje prava deteta.

5. Metodologija

Kako bi odgovorili na potrebu kreiranja politika za decu, Domovik u saradnji sa konsultantima je izradio metodologiju i instrument za prikupljanje i analizu podataka radi praćenja stanja u oblasti prava deteta na severu Kosova (dalje: Matrica).

Matrica ima za cilj prikupljanje podataka koji se odnose na položaj i prava deteta u Severnoj Mitrovici, Zvečanu, Zubinom Potoku i Leposaviću.

Svrha prikupljanja podataka:

Matrica ima za cilj redovno prikupljanje i sistematizovanje podataka koji se odnose na položaj i prava dece. Ovako dobijeni podaci mogu služiti za: 1) vođenje lokalnih javnih politika usmerenih prema deci; 2) planiranje kratkoročnih i dugoročnih aktivnosti jedinica lokalne samouprave; 3) planiranje i realizaciju postupaka javnog zagovaranja za unapređenje položaja i prava deteta u određenim oblastima; 4) izveštavanje o stanju i pravima deteta na predmetnim teritorijama, u odnosu na lokalne organe, druge organe, međunarodna tela i institucije koje se bave pravima deteta.

Oblasti:

Praćenje stanja prava deteta sa severu Kosova odvija se u sledećim oblastima: 1) politike i propisi, 2) vaspitanje i obrazovanje, 3) zdravstvena zaštita, 4) socijalna zaštita, 5) maloletničko pravosuđe, 6) odgovorno (lokalno) upravljanje.

Matrica je strukturisana u skladu sa navedenim oblastima.

Podaci koji se prikupljaju:

U okviru navedenih oblasti prikupljaju se podaci s obzirom na sledeće parametre:

- 1) za oblast "politike i propisi (strategije, akcioni planovi, zakoni, podzakonska akta)": prioritete podoblasti; usvojena dokumenta javnih politika, u nadležnosti lokalne samouprave; nedostajuća dokumenta i potrebe za izmenama i dopunama dokumenata javnih politika, u nadležnosti lokalne samouprave;
- 2) za oblasti: vaspitanje i obrazovanje; zdravstvena zaštita; socijalna zaštita; i maloletničko pravosuđe: indikatori; aktuelne usluge i mere; dostupnost i primena usluga i mera; nedostajuće usluge i mere; nedostajući resursi za primenu usluga i mera;
- 3) za oblast "odgovorno (lokalno) upravljanje": ključni faktori za odgovorno (lokalno) upravljanje; opis / procena postojanja odnosno funkcionalnosti faktora za odgovorno (lokalno) upravljanje; identifikacija i opis nedostataka faktora za odgovorno (lokalno) upravljanje, kao i identifikacija potreba za unapređenjem tih faktora.

Vreme na koje se odnose podaci koji se prikupljaju:

Podaci se prikupljaju za prethodnu kalendarsku godinu, sa stanjem na dan 31. decembar.

Način prikupljanja, obrade i sintetizovanja podataka:

Podaci se prikupljaju na nivou lokalnih samouprava (opština), od svih lokalnih aktera koji su relevantni za svaku oblast. Za potrebe podataka svakoj instituciji u svakoj opštini dostavlja se upitnik sa varijablama koja se nalaze u matrici a tiču se te konkretne institucije.

Podaci dobijeni od svakog socijalnog aktera se sintetizuju u Matricu.

Sistematizacija podataka u Matrici može biti za svaku opštinu posebno, kao i za sve opštine zajedno. Moguće je voditi podatke u posebnim matricama za svaku opštinu, a

da pored toga postoji i Matrica u kojoj su objedinjeni podaci za sve opštine. Praktičan način vođenja podataka za opštine pojedinačno i zajedno, zahteva izradu kompjuterskog programa, kojim dobijeni podaci mogu lakše sistematizovati i njima se može lakše upravljati.

Upitnici:

Matrica se popunjava na osnovu podataka dobijenih iz upitnika. Za potrebe pribavljanja podataka i njihovog sistematizovanja u Matrici, kreirani su sledeći upitnici:

- 1) Upitnik za jedinice lokalne samouprave;
- 2) Upitnik za oblast obrazovanja i vaspitanja;
- 3) Upitnik za oblast zdravstvene zaštite;
- 4) Upitnik za oblast socijalne zaštite;
- 5) Upitnik za oblast maloletničkog pravosuđa.

Proces prikupljanja podataka je tekao u 3 faze, pri čemu je **prva faza** obuhvatala proces kreiranja upitnika i njihovog prilagođavanja prema oblastima koje su definisane u pilot fazi u selektovanim opštinama. **Druga faza** je obuhvatala terenski rad angažovanih ispitivača koji se sastojao od serije individualnih intervjua sa relevantnim akterima iz datih oblasti. **Treća faza** obuhvatala je objedinjavanje popunjenih upitnika iz relevantnih opština i oblasti, kao i njihovo sintetizovanje prema matrici koja je definisana odobrenim instrumentom i primenjenom metodologijom. Takođe, pored podataka prikupljenih sa terena, izvršena je desk analiza dostupnih izveštaja o položaju dece i mladih, kao i pregled zakonodavnih dokumenata za datu oblast.

6. Profili opština na severnom delu Kosova

6.1 Profil opštine Zvečan

Opština Zvečan se nalazi u dolini reke Ibar, okružena planinama Rogoznom, Majdanom i Kopaonikom, površine 122 m². Prema internet stranici opštine i opštinskom profilu OEBS-a, ima oko 17.000 stanovnika, koji žive u gradskom naselju Zvečan i 35 okolnih sela. Osim većinskog srpskog stanovništva, postoje tri sela Žaže, Lipa i Boljetin, naseljena albanskom zajednicom (oko 500 stanovnika), i oko 300 pripadnika bošnjačke zajednice koji žive uglavnom u gradu Zvečanu. Glavni poslodavac u prošlosti, Topionica koju je vodila Trepča, posluje sa ograničenim kapacitetima, tako da većinu posla danas obezbeđuju javne institucije u lokalnoj administraciji, obrazovanju i zdravstvu. Na teritoriji opštine nalazi se nekoliko značajnih objekata kulturnog nasleđa, uključujući tvrđavu Zvečan, manastire Banjska, Sokolicu i Devine vode, kao i nedavno renovirano banjsko lečilište Banjska sa izvorima termomineralne vode koja se koristi u velnes i medicinske svrhe. Što se tiče zdravstvene zaštite, postoji jedan centar porodične medicine u gradu Zvečan i šest dodatnih ambulanti u okolnim selima.

Što se tiče obrazovno-vaspitnih ustanova, postoje tri osnovne škole, jedna srednja škola, jedan vrtić i četiri centra za rani razvoj dece, kao i fakultet umetnosti i dve visoke škole tehničkih nauka na kojima se predaje elektro, mašinsko i saobraćajno inženjerstvo.

Od 35 sela u opštini, nekoliko većih sela koja gravitiraju urbanom delu grada imaju relativno dobar pristup u pogledu fizičke udaljenosti i kvaliteta putne infrastrukture. To su Korilje, Veliko Rudare i Mali Zvečan.

6.2 Profil opštine Zubin Potok

Zubin Potok se nalazi u severozapadnom delu Kosova, u gornjem delu doline reke Ibar između planina Mokre Gore i Rogozne. Sastoji se od grada Zubinog Potoka i 63 okolna sela, površine 333 m². Tačan broj stanovnika nije poznat pošto popis stanovništva nije obavljen 2011. godine. Prema opštinskoj administraciji, procenjuje se da ima oko 15.200 stanovnika, od toga 13.900 Srba i 1.300 Albanaca koji žive u selu Čabra, blizu granice sa Južna Mitrovica.

Privreda opštine Zubin Potok je pretežno zasnovana na poljoprivredi i maloj trgovini, dok je značajan broj ljudi zaposlen u javnim ustanovama i Trepči. U ovoj opštini nalazi se najveći rezervoar vode na Kosovu, jezero Gazivode, napravljeno nakon izgradnje brane i hidroelektrane 1970-ih godina. Ocenjuje se kao jedan od najatraktivnijih regiona za razvoj turizma na Kosovu, sa prelepim jezerom i okolnim planinama, kao i lokalitetima kulturnog nasleđa kao što je manastir Duboki Potok.

Sistem primarne zdravstvene zaštite obuhvata jedan centar porodične medicine i sedam ambulanti u selima, dok se sekundarne zdravstvene usluge koriste u bolnici u Severnoj Mitrovici. U opštini postoje četiri osnovne i jedna srednja škola, kao i jedna predškolska ustanova.

6.3 Profil opštine Leposavić

Opština Leposavić je najsevernija opština na Kosovu. Obuhvata prostor između planina Rogozne i Kopaonika od oko 750 km² i sastoji se od gradskog naselja Leposavić i 72 sela. Nema zvaničnih podataka o broju stanovnika, ali prema opštinskoj upravi, ukupan broj stanovnika se procenjuje na 18.635. Većinsku zajednicu čine kosovski Srbi, pored 350 Bošnjaka, 270 Albanaca i 12 Roma. Bošnjačka zajednica uglavnom živi u selu Rvatska, dok albanska zajednica živi u selima Ceranja, Bistrica i Košutovo, u planinskom području blizu granice sa opštinom Podujevo.

Osim Rudnika Trepča (Crnac i Belo Brdo) i Flotacije, privreda opštine Leposavić je pretežno zasnovana na poljoprivredi i maloj trgovini. Leposavić ima dobar potencijal za razvoj turizma na području planine Kopaonik i nekoliko izvora termomineralne vode, ali su potrebna značajna ulaganja u infrastrukturu i usluge. Nedostatak ekonomskih mogućnosti doveo je do nepovoljnih demografskih kretanja jer veliki broj mladih ljudi i porodica odlazi iz udaljenih planinskih sela u Leposavić i druga gradska naselja ili u inostranstvo.

Primarnu zdravstvenu zaštitu čine jedan centar porodične medicine i 9 seoskih ambulanti od kojih nisu sve u funkciji. U Leposaviću se nalaze tri osnovne škole, dve srednje škole i tri fakulteta, uključujući sport, prosvetu i poljoprivredu, kao i visoke ekonomske i saobraćajne škole. Što se tiče predškolskog vaspitanja i obrazovanja, postoje tri objekta koja se nalaze u gradu Leposaviću i dva veća naselja Sočanica i Lešak.

7. Zakonodavni okviri

7.1 Socijalna zaštita

Socijalna podrška i socijalne usluge koje se pružaju ugroženim grupama i pojedincima u stanju socijalne potrebe su osnovni element svih evropskih socijalnih sistema. Oni doprinose socijalnoj podršci pojedincima, porodicama i socijalnoj inkluziji ugroženih grupa kroz zaštitu osnovnih prava i vrednosti na kojima su zasnovani evropski socijalni sistemi.

Generalno, sistem socijalne zaštite mora biti zasnovan na zaštiti ljudskih prava. Socijalna zaštita može imati različite oblike kao što su isplata redovnih novčanih primanja, obezbeđivanje hrane i drugih potrepština, zdravstvena zaštita, stambeno zbrinjavanje, i sl. Takođe, korisnici socijalnih davanja mogu biti različiti: nezaposlena lica, lica sa posebnim potrebama, porodice sa velikim brojem članova itd. Efikasan sistem socijalne zaštite treba da obezbedi zaštitu marginalizovanih grupa i pojedinaca koji nisu sposobni da samostalno obezbede adekvatan nivo egzistencije. Ovakav pristup zahteva organizovanu institucijalnu i materijalnu podršku, sa ciljem otklanjanja i ublažavanja socijalnih rizika i razlika. Socijalna kohezija kao tendencija modernih sistema ima za cilj da obezbedi jednakost svim svojim članovima i smanji nejednakost i razlike.

7.1.1 Socijalna zaštita na Kosovu (zakonodavni okvir)

Uspostavljanje međunarodnih misija nakon oružanog sukoba na Kosovu dovelo je do potpuno drugačije postavke u finansiranju celokupnog sistema socijalne zaštite. Kosovske institucije su u potpunosti nasledile sistem koji su uspostavile međunarodne organizacije.

Nakon okončanja sukoba 1999. godine, UNMIK je reaktivirao Centre za socijalni rad (CSR). Ovi centri su od 2000. godine započeli pružanje socijalne pomoći. Nakon donošenja Ustavnog okvira za privremenu samoupravu na Kosovu¹¹, formirano je Ministarstvo rada i socijalne zaštite. Septembra 2001. godine je osnovano Odeljenje socijalne zaštite (OSZ) pri MRSZ. Centre za socijalni rad osniva opština i odgovorna je za njihovo delovanje, gde je obaveza lokalne samouprave da obezbedi sredstva za njihovo funkcionisanje¹².

Sistem socijalne zaštite na Kosovu se sastoji od socijalne pomoći i socijalnih i porodičnih službi. Šema socijalne pomoći pruža privremenu novčanu pomoć porodicama koje su siromašne u skladu sa kriterijumima predviđenim zakonom. Da bi ostvarili pravo na socijalnu pomoć, svi članovi porodice treba da imaju kosovska dokumenta i da spadaju u jednu od kategorija definisanih zakonom. Socijalna pomoć se umanjuje ako porodica stekne neki drugi prihod, kao što su novčane pošiljke ili penzije iz inostranstva. Socijalna pomoć se ukida ako prihodi korisničke porodice premaše minimalni nivo za preživljavanje („Rangiranje bruto mesečnog standarda“).

¹¹ <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2018/03/Ustav1.pdf>

¹² Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama – članovi 6 i 7.

http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_sr.pdf

7.1.1.1 Zakon o šemi socijalne pomoći Br. 2003/1524 i Zakon Br. 04/Z-09625 o izmeni i dopuni Zakona Br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu

Šema obezbeđuje finansijsku pomoć porodicama sa primanjima ispod određenog praga, utvrđenih od strane Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu i Ministarstva finansija, porodicama sa članovima kojima je potrebna socijalna pomoć. Radni status članova porodice je glavni faktor za utvrđivanje kvalifikovanosti i iznosa socijalnih davanja. Iznos mesečne naknade zavisi od broja članova porodice. Postoje dve kategorije korisničkih porodica na osnovu prihoda i na osnovu sposobnosti za rad¹³.

7.1.1.2 Zakon Br. 2004/32 o porodici¹⁴

Zakon utvrđuje osnovne principe sveobuhvatne zaštite za porodice i njihove članove. Ovaj Zakon uređuje verenički odnos, brak, odnose između roditelja i dece, usvajanje, starateljstvo, zaštitu dece bez roditeljskog staranja, porodične, imovinske odnose i posebni sudski postupak u sporovima iz porodičnih odnosa, itd.

7.1.1.3 Zakon Br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama¹⁵

Pomenuti Zakon definiše oblast pružanja socijalnih i porodičnih usluga i nege licima u stanju potrebe. Ovim Zakonom uređuje se pružanje socijalnih i porodičnih usluga licima i porodicama u stanju socijalne potrebe na Kosovu. Te usluge se pružaju u vidu direktne zdravstvene nege, saveta i materijalne podrške. Zakon takođe utvrđuje gde socijalne usluge mogu da se pruže, što obuhvata domove, kao i specijalne centre za dnevnu negu i institucije. MRSZ upravlja specijalnim institucijama za pružanje smeštaja osobama sa potrebama ili obezbeđuje hitna prihvatilišta za ugrožene pojedince¹⁶.

7.1.1.4 Zakon Br. 03/L-22 o materijalnoj podršci porodicama dece sa stalnim ograničenim sposobnostima¹⁷

Ovaj Zakon utvrđuje pomoć za porodice koje se brinu o deci sa ograničenim fizičkim i mentalnim sposobnostima do navršениh 18 godina života. Materijalna podrška je u obliku mesečne naknade kojom upravlja MRSZ.

Svaka opština je odgovorna da obezbedi, preko svog odgovarajućeg odeljenja, pružanje socijalnih i porodičnih usluga na svojoj teritoriji prema standardu koji utvrđuje Ministarstvo. Opštinska odeljenja vrše socijalne i porodične usluge na svojoj teritoriji kroz aktivnosti centra za socijalni rad ili obezbeđivanjem finansiranja ili drugi vid materijalne pomoći nevladinim organizacijama za pružanje tih usluga (stav 6.3). Opštinsko odeljenje preduzima mere za utvrđivanje prirode i obima potreba za socijalnim i porodičnim uslugama na svojim područjima. Ona pripremaju godišnje planove za unapređenje socijalnih i porodičnih usluga, vode podatke i statistike u skladu sa zahtevima Departmana kome svake godine, a na njegovo zahtevanje u datom vremenskom intervalu podnose izveštaj o aktivnostima u oblasti socijalnih i porodičnih usluga. Radi promovisanja uključivanja zajednice i obezbeđivanja transparentnosti i veće transparentnosti u svom radu, svako odeljenje objavljuje svoj godišnji plan i godišnji

¹³ Zakon o šemi socijalne pomoći (2003/15) član 4.1 tačke a i b u vezi sa članom 2. Zakonom Br. 04/Z096 o izmeni i dopuni Zakona Br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.

¹⁴ https://projuris.org/Zakoni_Kosova/Zakon_o_porodici_2006.pdf

¹⁵ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2447>

¹⁶ Branislav Ristić, Sistem socijalne zaštite na Kosovu, 2014, https://www.pravnapomoc.org/wp-content/uploads/2017/01/Sistem-socijalne-zastite-na-Kosovu_maj-2014.pdf

¹⁷ <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2689>

izveštaj (stav 6.4). Prilikom sastavljanja svojih godišnjih planova, odeljenja su dužna da se konsultuju sa korisnicima socijalnih i porodičnih usluga, njihovim predstavnicima, nevladinim organizacijama i stručnim grupama na svojoj teritoriji o razvoju, planiranju i obavljanju socijalnih i porodičnih usluga (stav 6.5). Svako odeljenje nastoji da centru za socijalni rad na svojoj teritoriji obezbedi potrebne izvore prema utvrđenim standardima od strane Ministarstva. To uključuje vrstu i broj stručnog osoblja koje treba zaposliti (stav 6.6).

Pored obezbeđenja resursa za ispunjavanje odgovornosti centra za socijalni rad utvrđenih ovim i drugim relevantnim zakonima, opštinskim odeljenjima je dopušteno da preko centra za socijalni rad i nevladinih organizacija obezbeđuju ili omogućuju pružanje sledećih dodatnih usluga (stav 6.7)¹⁸:

- a) pomoć za obavljanje kućnih poslova, uključujući bez ograničavanja samo na to, čišćenje, pripremu hrane i pranje odeća za pojedince koji usled starosti, ograničene sposobnosti ili bolesti, nisu u stanju da obavljaju te poslove ili nemaju porodicu,
- b) neposrednu ličnu negu u kući, uključujući bez ograničavanja samo na to, oblačenje, kupanje, ličnu higijenu, pomoć za kretanje i dizanje pojedinaca koji zbog starosti, ograničene sposobnosti ili bolesti ne mogu vršiti te poslove, ili su samohrana lica, odnosno nemaju neku drugu pomoć;
- c) centar koji pojedinci u stanju potrebe mogu posećivati svaki dan radi druženja i ishrane, održavanja lične higijene, upražnjavanja radne terapije i svakog drugog vida konsultovanja i socijalnog zbrinjavanja;
- d) specijalističke savetodavne usluge zavisnim ljudima ili onima koji imaju druge psiho-socijalne probleme;
- e) finansijska pomoć, obezbeđenje prostorija ili stručnog saveta grupama lica u stanju socijalne potrebe ili onima koji brinu o njima, kako bi se formirale skupine za uzajamnu pomoć i skupine za samopomoć;
- f) briga za stanovanje starih i drugih lica u stanju socijalne potrebe;
- g) svaka druga podobna usluga u ovoj oblasti.

Uz odobrenje Ministarstva, opštine zajedno mogu obezbediti specijalističke ili druge socijalne i porodične usluge na svojim teritorijama (stav 6.9).

7.1.2 Socijalna zaštita prema Zakonu o socijalnoj zaštiti u Republici Srbiji

Zakon o socijalnoj zaštiti¹⁹ (prema srpskom sistemu) obezbeđuje mehanizme za proširenje pomoći siromašnima, kroz veće iznose transfera i povećanje broja korisnika, pogotovo među višečlanim domaćinstvima i domaćinstvima u kojima su svi članovi nesposobni za rad. Zakon takođe uključuje strateške ciljeve koji se odnose na reformu socijalnih usluga, te uređuje prava, vrste usluga, ustanove i pružaoce usluga, korisničke grupe, mehanizme za kontrolu kvaliteta, nadležnosti u osnivanju i finansiranju. Promene su posebno velike u institucionalnoj i regulativnoj sferi – uvođenje Komore socijalne zaštite, licenciranje stručnih radnika i pružalaca usluga, uvođenje institucije javnih nabavki

¹⁸ http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2005_02-L17_sr.pdf (Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama)

¹⁹ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html

usluga, reformulisanje funkcija kontrole, stručnog nazora i inspekcije. Takođe, predviđeni su namenski transferi iz budžeta Republike Srbije za finansiranje usluga u zajednici u nadležnosti jedinica lokalne samouprave: (a) usluga koje po ovom zakonu finansiraju jedinice lokalne samouprave u manje razvijenim opštinama; (b) usluga u opštinama na čijoj teritoriji se nalaze ustanove za domski smeštaj u transformaciji, uključujući i troškove transformacije ustanove; (c) inovativnih usluga i usluga socijalne zaštite od posebnog značaja za Republiku Srbiju²⁰.

7.1.2.1 Korisnici socijalne zaštite

Prema ovom zakonu, korisnik prava ili usluga socijalne zaštite jeste pojedinac, odnosno porodica koja se suočava s preprekama u zadovoljavanju potreba, usled čega ne može da dostigne ili da održi kvalitet života ili koja nema dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a ne može da ih ostvari svojim radom, prihodom od imovine ili iz drugih izvora. Korisnici su podeljeni prema uzrastu, tj. životnom dobu na: maloletna lica, odnosno decu; punoletna lica do navršениh 26 godina života, tj. mlade – kada im je usled porodičnih i drugih životnih okolnosti ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, odnosno ako je izvesno da bez podrške sistema socijalne zaštite ne može da dostigne optimalni nivo razvoja²¹.

7.1.2.2 Usluge socijalne zaštite

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, usluge socijalne zaštite su aktivnosti pružanja podrške i pomoći pojedincu i porodici radi poboljšanja, tj. očuvanja kvaliteta života, otklanjanja ili ublažavanja rizika nepovoljnih životnih okolnosti, kao i stvaranja mogućnosti da samostalno žive u društvu. Pružanjem usluga socijalne zaštite korisniku se može pomoći da se uključi u društvene aktivnosti, kao i da svojim radom ili aktivnostima doprinese unapređenju sopstvenog i blagostanja svoje porodice. Usluge socijalne zaštite takođe pomažu korisniku da se poveže sa ljudima iz svog okruženja, ali i utiču na razvoj podržavajući klime za podršku i pomoć korisniku u njegovom okruženju. Usluge doprinose integraciji korisnika, odnosno pomažu korisniku da razvije one oblike ponašanja koji unapređuju njegove odnose sa drugim ljudima, pomažu u rešavanju životnih teškoća i omogućavaju prihvatanje pozitivnih društvenih vrednosti i normi²².

7.1.2.3 Elementi usluga socijalne zaštite

Da bi se mogle razumeti usluge socijalne zaštite, treba istaći koje elemente one moraju imati. Svaka usluga socijalne zaštite, u smislu Zakona o socijalnoj zaštiti i Pravilnika o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, mora da ima specifikaciju u okviru koje se navodi na koju ciljnu grupu se usluga odnosi, koja je svrha usluge i koje se aktivnosti realizuju u okviru usluge. Specifikacija je bliže određenje usluge. Ciljna grupa određuje krug potencijalnih korisnika usluga. Svrha usluge govori šta se pružanjem usluge želi postići kod korisnika, a aktivnosti daju informaciju o tome šta treba raditi da bi se zadovoljile potrebe određenih korisničkih grupa, odnosno da bi se za određenu korisničku grupu ostvarila svrha usluge. Takođe, za usluge socijalne zaštite propisani su strukturalni i funkcionalni standardi. Strukturalnim standardima utvrđuju se infrastrukturni uslovi (u pogledu lokacije, prostora i opreme), kao i organizacioni i

²⁰ Vladan Jovanović, *Analiza sistema socijalne zaštite*, Beograd, Asocijacija Duga, 2014, pg.14

²¹ Isto.

²² Isto.

kadrovski uslovi za pružanje usluge. Funkcionalnim standardima utvrđuju se vrednosne, kvantitativne i kvalitativne dimenzije stručnih postupaka u okviru pružanja usluge²³.

7.1.2.4 Grupisanje usluga socijalne zaštite

Kada se uzme u obzir zakonska tipologija usluga socijalne zaštite²⁴, vidimo da su usluge socijalne zaštite grupisane na sledeći način:

- a) **usluge procene i planiranja** – procena stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju; procena staratelja, hranitelja i usvojitelja; izrada individualnog ili porodičnog plana pružanja usluga i mera pravne zaštite i drugih procena i planova;
- b) **dnevne usluge u zajednici** – dnevni boravak; pomoć u kući; svratište i druge usluge koje podržavaju boravak korisnika u porodici i neposrednom okruženju;
- c) **usluge podrške za samostalan život** – stanovanje uz podršku; personalna asistencija; obuka za samostalni život i druge vrste podrške neophodne za aktivno učešće korisnika u društvu;
- d) **savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge; usluge smeštaja** – smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu za odrasle i starije; domski smeštaj; smeštaj u prihvatilište i druge vrste smeštaja.

7.1.2.5 Uloga Opštine

Ako imamo na umu važnost usluga u zajednici, koje su u Zakonu o socijalnoj zaštiti prepoznate tako da se učine dostupnim građanima, onda je bilo potrebno i da se odgovornost (nadležnost) za obezbeđivanje tih usluga spusti na lokalni nivo. Uloga opštine, tj. jedinice lokalne samouprave, veoma je važna u obezbeđivanju usluga u zajednici. Uloga ovih socijalnih aktera u razvoju usluga povećana je i odnosi se na različite grupe aktivnosti, kao što je iniciranje planiranja, partnerstva i inovacija, ali i odgovornost za postojanje usluga koje su u njihovoj nadležnosti i za kojima postoji potreba među građanima. Prema Zakonu o lokalnoj samoupravi opština donosi programe razvoja, uključujući i razvoj socijalne zaštite, a u oblasti socijalne zaštite još osniva ustanove, prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje, donosi propise o pravima u socijalnoj zaštiti i dr²⁵.

Potreba za razvojem većeg broja usluga u zajednici usmerena je ka povećanju kapaciteta sistema socijalne zaštite da omogući ostanak korisnika u svom okruženju i njihovu integraciju u sredinu u kojoj žive. U nadležnosti opština (jedinica lokalne samouprave) su sledeće oblasti socijalne zaštite:

- dnevne usluge u zajednici
- usluge podrške za samostalan život, osim usluge stanovanja uz podršku za osobe sa invaliditetom;
- usluga stanovanja uz podršku osoba sa invaliditetom u jedinicama lokalne samouprave čiji je stepen razvijenosti utvrđen u skladu sa propisima kojima se uređuje razvrstavanje jedinica lokalne samouprave prema stepenu razvijenosti – iznad republičkog proseka;

²³ Isto.

²⁴ Videti član 40. Zakona o socijalnoj zaštiti.

²⁵ Isto.

- savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge, osim savetovanja i obuke hranitelja i usvojitelja;
- ostale usluge socijalne zaštite u skladu sa potrebama lokalne samouprave;
- jednokratne pomoći i drugi oblici pomoći;
- programi rada ustanova čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave;
- programi unapređenja socijalne zaštite u jedinici lokalne samouprave;
- inovacione usluge.

7.2 Obrazovanje i vaspitanje

Trenutno na Kosovu funkcionišu dva paralelna obrazovna sistema. Jednim od njih upravlja Vlada Kosova, tačnije Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) koje pruža obrazovanje na albanskom, turskom i bosanskom jeziku. Drugim upravlja Republika Srbija i njeno Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja i pruža obrazovanje na srpskom jeziku.

Prema zakonodavnom okviru Republike Srbije, obrazovanje je u nadležnosti Ministarstva obrazovanja i sporta Republike Srbije, bez ikakve decentralizacije na opštine.

7.2.1 Osnove obrazovanja i vaspitanja

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja²⁶ uređuju se osnove sistema predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i obrazovanja odraslih, i to: principi, ciljevi, ishodi, standardi obrazovanja i vaspitanja, znanja, veština i stavova, način i uslovi za obavljanje delatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja, vrste programa obrazovanja i vaspitanja, osnivanje, organizacija, finansiranje i nadzor nad radom ustanova obrazovanja i vaspitanja, kao i druga pitanja od značaja za obrazovanje i vaspitanje.

Specifičnosti obavljanja delatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja i srednjeg obrazovanja i vaspitanja i obrazovanja odraslih, uređuju se posebnim zakonom.

7.2.2 Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju

Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju²⁷ uređuje se predškolsko vaspitanje i obrazovanje, kao deo jedinstvenog sistema obrazovanja i vaspitanja. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje ostvaruje se u skladu sa Ustavom, zakonom kojim se uređuju osnove sistema obrazovanja i vaspitanja, ratifikovanim međunarodnim konvencijama i ovim zakonom, polazeći od prava deteta, razvojnih, obrazovnih, kulturnih, zdravstvenih i socijalnih potreba dece i porodica sa decom predškolskog uzrasta.

Delatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja je delatnost od neposrednog društvenog interesa i ostvaruje se kao javna služba. Delatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja, u smislu ovog zakona, jeste vaspitanje i obrazovanje dece predškolskog uzrasta. Pod predškolskim uzrastom, u smislu ovog zakona, podrazumeva se uzrast dece od šest meseci do polaska u osnovnu školu.

²⁶ <https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/08/Zakon-o-osnovama-sistema-obrazovanja-i-vaspitanja.pdf>

²⁷ <https://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>

Delatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja obavlja se u predškolskoj ustanovi, a izuzetno može da se obavlja i u školi, u skladu sa Zakonom.

7.2.3 Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju uređuje se osnovno obrazovanje i vaspitanje, kao deo jedinstvenog sistema obrazovanja i vaspitanja. Osnovno obrazovanje i vaspitanje ostvaruje se u skladu sa Ustavom, zakonom kojim se uređuju osnove sistema obrazovanja i vaspitanja potvrđenim međunarodnim konvencijama, poveljama, sporazumima i ovim zakonom.

Osnovno obrazovanje i vaspitanje je delatnost od neposrednog društvenog interesa i ostvaruje se kao javna služba. Obrazovno-vaspitni rad u smislu ovog zakona obuhvata nastavu i druge oblike organizovanog rada sa učenicima.

Delatnost osnovnog obrazovanja i vaspitanja obavlja osnovna škola. Izuzetno, delatnost osnovnog obrazovanja i vaspitanja obavlja i obrazovno-vaspitni centar kao ustanova u kojoj se osim osnovnog obrazovanja i vaspitanja, odnosno predškolskog i osnovnog obrazovanja i vaspitanja, ostvaruje i srednje obrazovanje i vaspitanje. Škola obavlja delatnost osnovnog obrazovanja i vaspitanja ostvarivanjem školskog programa, u školskom i drugom prostoru, organizovanjem izdvojenog odeljenja škole.

7.2.4 Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju

Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju²⁸ uređuje se srednje obrazovanje i vaspitanje, kao deo jedinstvenog sistema obrazovanja i vaspitanja, i to: obavljanje delatnosti srednjeg obrazovanja i vaspitanja, upotreba jezika, programi i ispiti, prava, obaveze i odgovornosti učenika, evidencija i javne isprave, kao i druga pitanja od značaja za srednje obrazovanje i vaspitanje. Srednje obrazovanje i vaspitanje ostvaruje se u skladu sa ciljevima koji su definisani zakonom kojim se uređuju osnove sistema obrazovanja i vaspitanja. Delatnost srednjeg obrazovanja i vaspitanja obavlja se u srednjoj školi, i to: gimnaziji, stručnoj školi, umetničkoj školi, školi za učenike sa smetnjama u razvoju.

7.3 Maloletničko pravosuđe

Komisija EU prepoznala je da je uprkos postojanju brojnih međunarodnih i evropskih standarda u oblasti maloletničkog pravosuđa, nivo proceduralnih zaštitnih mera za decu u sukobu sa zakonom nedovoljan da deci garantuje efikasno učestvovanje u krivičnom postupku i da je potrebno poboljšati međusobno poverenje između država članica.

Glavna svrha maloletničkog pravosuđa na Kosovu je da naglasi dobrobit maloletnika i da obezbedi da bilo kakva reakcija na maloletne prestupnike uvek bude srazmerna okolnostima i prestupnika i krivičnog dela²⁹. Uključujući Konvenciju UN-a o pravima deteta u svoj ustav, Kosovo je učinilo sve odredbe ove konvencije direktno primenjivim imajući nadmoć nad primarnim i sekundarnim zakonodavstvom na snazi.

Zakon o maloletničkom pravosuđu³⁰ reguliše radnje protiv maloletnih počinioca, dece koja su uključena i maloletnika učesnika u postupku pred organima za sprovođenje

²⁸ [Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS](#)

²⁹ Zakon o maloletničkom pravosuđu, član 4, član 2

³⁰ https://www.kosovopolic.com/wp-content/uploads/2019/10/ZAKONIK_BR._06_L-006_PRAVDE_O_MALOLETNICIMA.pdf

krivičnog postupka i izvršenje mera i sankcija protiv počinitelaca maloletničkog kriminalnog dela i zaštitu maloletnika i dece koja su žrtve i povređeni iz izvršenih krivičnih dela. Svrha zakona o maloletničkom pravosuđu je da u krivičnom postupku, maloletnom licu, počiniocu krivičnog dela, bude izrečena mera ili kazna koja najbolje obezbeđuje ostvarivanje njegovih/njenih interesa ili da se taj interes maloletnika realizuje bez sprovođenja krivičnog postupka protiv njega, odnosno obustavom postupka pokrenutog protiv maloletnika kada je to opravdano i kada postupanje protiv maloletnika ili obustava tog postupka bude uslovljena ispunjavanjem određenih obaveza od strane maloletnika. Zakon o maloletničkom pravosuđu je uporan u pružanju onoga što je u najboljem interesu maloletnika. Mere izrečene maloletnicima uključuju odvracanje i vaspitne mere, a kazne koje se mogu izreći uključuju novčane kazne, naredbe za rad u javnom interesu i maloletnički zatvor. Trajanje izrečenih mera ili kazna je diskreciono pravo suda u skladu sa ovim zakonom.³¹

Nakon više od dve i po godine od kako je postignut, Sporazum o pravosuđu između Prištine i Beograda u Briselu počeo se i u praksi primenjivati od 27. oktobra 2017. Sada funkcioniše jedinstveni pravosudni sistem, odnosno jedan Osnovni sud i jedno Osnovno tužilaštvo za ceo region Mitrovice, kako je i predviđeno Sporazumom iz februara 2015.godine. Ugašeni su sudovi i tužilaštvo koje je funkcionisalo po sistemu Republike Srbije, a radnici su integrisani u kosovski pravosudni sistem.

Nakon dve godine rada, trenutno u Osnovnom sudu u Mitrovici postupa 45 sudija i 261 radnik. Ovaj sud pokriva sedam opština - Severnu Mitrovicu, Leposavić, Zubin Potok, Zvečan, Južnu Mitrovicu, Vučitrn i Srbicu. Ima nadležnost u krivičnim, građanskim, prekršajnim i predmetima maloletničke delinkvencije.

U zgradi Osnovnog suda u Severnoj Mitrovici se sudi za teške zločine i opšti kriminal, a u južnoj se vode kompletne građanske parnice, prekršajni deo i maloletnička delinkvencija. To je druga zgrada Osnovnog suda u Mitrovici sa odeljenjima u Leposaviću, Zubinom Potoku, Srbici i Vučitrnu.

³¹ https://www.kosovopoliice.com/wp-content/uploads/2019/10/ZAKONIK_BR_06_L-006_PRAVDE_O_MALOLETNICIMA.pdf

8. Analiza rezultata - Nalazi iz upitnika

8.1 Socijalna zaštita

Podaci o stanju i uslugama socijalne zaštite u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava za 2020 godinu, prikupljeni su u periodu od juna do decembra 2021 godine. Proces prikupljanja podataka je pokazao rasprostranjenost sledećih usluga u opštinama Zvečan, Zubin Potok i Leposavić.

Opština Zvečan

U okviru kategorije usluge podrške za samostalan život, korisnicima je dostupna usluga **personalna asistencija** koju sprovodi Centar za socijalni rad sa svojim nadležnostima u okviru sistema socijalne zaštite Republike Srbije. Personalni asistenti su dostupni deci sa posebnim potrebama, i ovu uslugu Centar za socijalni rad u Zvečanu ostvaruje preko projekta, ali ne postoji kao kontinuirana usluga jer nije definisana opštinskim budžetom. Analiza je pokazala da CSR ima 4 korisnika (1 dečak i 3 devojčice). U okviru ove usluge, naglašeno je da je potrebno uraditi bazu podataka za potrebe personalne asistencije uz pomoć ostalih institucija a sve sa ciljem kako bi došlo do pouzdanih podataka kome je sve potrebna pomoć u lokalnoj zajednici i na osnovu takvih raspoloživih podataka mogu se tražiti dodatna sredstva i resursi za unapređenje usluge. Pored manjka finansijskih sredstava, Centru za socijalni rad nedostaje potreban prostor za rad sa decom sa smetnjama u razvoju kao i oprema. Pored neophodnog ulaganja u resurse Centra za socijalni rad, naglašeno je da je potrebna i edukacija roditelja u okviru ove usluge.

U okviru kategorije savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge, korisnicima je dostupna usluga **održavanja savetovanja i podrška u slučajevima nasilja**. U okviru ove usluge, nisu dostupne dodatne informacije usled nedostatka sistema za praćenje broja korisnika koji su obuhvaćeni ovom uslugom. Neophodno je unaprediti sistem za evidentiranje koji bi generisao podatke prema različitim parametrima. Kao podrška ovoj usluzi, neophodni su dodatni finansijski i ljudski resursi.

U okviru kategorije usluge smeštaja, korisnicima je dostupna i usluga **smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu**. Centar za socijalni rad ima 1 korisnika (dečak 16 godina) ove usluge. U prethodnim godinama, Centar za socijalni rad je dobio podršku od strane UNICEF-a u vidu obuke profesionalaca a sve u cilju unapređenja hraniteljstva na teritoriji opštine Zvečan.

INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Zvečan

Broj dece uzrasta do 14 godina u porodicama korisnicima novčane socijalne pomoći		62
Broj dece sa smetnjama u razvoju koja koristi usluge socijalne zaštite u zajednici:	lični pratilac deteta (ukupno)	4
	broj dece – dečaci	1
	broj dece – devojčice	3
Broj dece koja koristi usluge socijalne zaštite: smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu:	Broj dece koja koriste smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu (ukupno)	1
	broj dece – dečaci	1
	broj dece - uzrast	16 godina
Broj zlostavljane i zanemarivane dece registrovane u centrima za socijalni rad (ukupno)		1

Opština Zubin Potok

U okviru kategorije usluge procene i planiranja, korisnicima je dostupna usluga **procena stanja, potreba, snaga i rizika korisnika (i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju)**. Usluga podrazumeva sistematičan proces prikupljanja raznovrsnih informacija o korisniku sa ciljem utvrđivanja njegovih snaga i potreba kako bi se utvrdile potrebne intervencije, usluge i mere. Osim početne, u Centru za socijalni rad se realizuje i usmena procena a u saradnji sa specijalizovanim ustanovama i specijalistička procena. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.

U okviru kategorije usluge procene i planiranja, korisnicima je dostupna usluga **procena staratelja, hranitelja i usvojitelja**. Realizuje se kroz timski rad stručne službe Centra za socijalni rad. Procenu vrše profesionalno osoblje centra za socijalni rad u sastavu pravnik, socijalni radnik, pedagog i psiholog. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.

U okviru kategorije usluge procene i planiranja, korisnicima je dostupna usluga **izrade individualnog ili porodičnog plana pružanja usluga i mera pravne zaštite (i drugih procena i planova)**. U skladu sa propisima, određeni su vremenski rokovi za donošenje i reviziju planova - početni plan usluga sačinjava se u roku od 15 dana, porodični plan u roku od 60 dana, individualni plan u roku od 60 dana i plan za emancipaciju mladih pre navršenih 14 godina korisnika. Na 6 meseci se radi ponovni pregled i evaluacija. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.

U okviru kategorije Savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge korisnicima je dostupna usluga:

- **intenzivne usluge podrške porodici koja je u krizi**. Iako usluga nije formalno razvijena, neformalno se ipak pruža korisnicima u Centru za socijalni rad. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.
- **održavanje porodičnih odnosa i ponovno spajanje porodice**. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.

- **održavanje savetovanje i podrška u slučajevima nasilja.** Realizuje je stručni tim Centra za socijalni rad - specijalni pedagog, psiholog, diplomirani pravnik i socijalni radnik.

INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Zubin Potok

Broj dece koja primaju dečiji dodatak u ruralnoj sredini (ukupno)		819
Broj porodica koje koriste novčanu socijalnu pomoć (NSP)		342
Broj dece uzrasta do 14 godina u porodicama korisnicima novčane socijalne pomoći		262
Broj porodica dece sa smetnjama u razvoju koja koriste novčanu nadoknadu za pomoć i negu drugog lica (TPN)		16
Broj dece koja koristi usluge socijalne zaštite: smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu:	Broj dece koja koriste smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu (ukupno)	4
	broj dece – dečaci	2
	broj dece - devojčice	16, 17, 13,
	broj dece - uzrast	11 godina

Opština Leposavić

U okviru kategorije usluge procene i planiranja, korisnicima je dostupna usluga:

- **procena stanja, potreba, snaga i rizika korisnika (i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju).** Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge
- **izrade individualnog ili porodičnog plana pružanja usluga i mera pravne zaštite (i drugih procena i planova).** Neophodna dodatna edukacija osoblja u centru za socijalni rad. Nema podataka o broju dece koji koriste ovu uslugu a sve kao posledica nedostatka sistema za evidentiranje korisnika prema tipu usluge.
- **svratište i druge usluge (koje podržavaju boravak korisnika u porodici i neposrednom okruženju).** Usluga postoji i dostupna je korisnicima. Postoji prihvatilište u Lipljanu i centar za socijalni rad ima jedna slučaj gde je roditelj pristao da se dete pošalje.

U okviru kategorije Savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge, korisnicima je dostupna usluga:

- **intenzivne usluge podrške porodici koja je u krizi** koja formalno kao zasebna usluga ne postoji ali se primenjuje kroz savetodavni karakter (samo u smislu da se svakome da savet)
- **usluga savetovanje i podrška roditelja, hranitelja i usvojitelja**
- **usluga podrška porodici koja se stara o svom detetu ili odraslom članu porodice sa smetnjama u razvoju**
- **usluga održavanje porodičnih odnosa i ponovno spajanje porodice**
- **Usluga održavanje savetovanje i podrška u slučajevima nasilja**

INDIKATORI - Socijalna Zaštita opština Leposavić

Broj porodica dece sa smetnjama u razvoju koja koriste novčanu nadoknadu za pomoć i negu drugog lica (TPN)	13
--	----

Dodatne informacije	
Ukupno imaju 336 korisnika Bave se materijalnim davanjima Davanja za decu sa nezaposlenim roditeljima, a deca imaju do 5 godina – 166 Davanja samohranim roditeljima sa decom do 18 godina - 50	

8.2 Obrazovanje i vaspitanje

Opština Zvečan

Podaci o stanju i uslugama vaspitanja i obrazovanja u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava za 2020 godinu, prikupljeni su u periodu od juna do decembra 2021 godine. Proces prikupljanja podataka je pokazao rasprostranjenost sledećih usluga u opštini Zvečan prema definisanim kategorijama.

- **Jaslice (deca od 6 meseci do 3 godine)** – Redovni školski plan i program nastave postoji i dobija se od strane Ministarstva prosvete za svaku godinu. Usluga je dostupna samo u naselju Zvečan, dok u seoskim sredinama ova usluga ne postoji i korisnici iz tih sredina uglavnom dovode decu u PU „Lane“ u Zvečanu. Broj dece koja koriste uslugu 67 (37 dečaka i 30 devojčica). Do 2020 godine nije rađeno sveobuhvatno istraživanje za ovaj uzrast dece, nedostaje mlađi stručni kadar, logoped, defektolog. Nedostaje prostor, jer su grupe polaznika velike, pogotovo u ovom trenutku prisustva COVID-19 virusa. Takođe nedostaje didaktički materijal, lego kockice, Montesorri igračke jer su bezbedne za decu tog uzrasta. Ustanova realizuje van-nastavne aktivnosti (folklor i dramska sekcija). Nedostaje druženje dece na otvorenom prostoru tj organizacija mini izleta sa decom. Takođe nedostaju dodatni vaspitači koji bi organizovali dodatne van-nastavne aktivnosti.
- **Vrtić (za decu od 3 do 5 godina)** - ustanova poseduje redovan školski plan i program nastave (nastavna aktivnost). Plan i program nastave dobijaju preko Školske uprave i od strane Ministarstva prosvete RS. 120 dece (67 dečaka i 53 devojčice) pohađa program. Pored dodatnog prostora koji im je potreban kako bi svoje usluge mogli da pružaju i u seoskim sredinama, nedostaju im i stomatološke usluge koje bi mogli da imaju u okviru ustanove. Ustanova realizuje van-nastavne aktivnosti kroz dramsku sekciju i folklor.
- **Pripremni predškolski program (od 5 i po do 6 i po godina)** – ustanova poseduje redovan školski plan i program koji pohađa 81 dete (37 dečaka i 44 devojčice). Ustanova ne realizuje van-nastavne aktivnosti.
- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – ustanova poseduje redovan školski plan i program koji se dobija od strane Ministarstva prosvete Republike Srbije. Usluga je dostupna u naselju Zvečan, kao i u seoskim sredinama (Žerovnici, Grabovcu i Banjskoj). 298 dece (138 dečaka i 160 devojčica) uzrasta od 7 do 11 godina pohađa redovan program. Nedostaju im personalni asistenti je u školi imaju decu koja rade po IOP-u 2. Svaka od navedenih škola poseduje adekvatan prostor koji im služi za izvođenje nastave

dok su im neophodni tableti za praćenje online nastave. Ustanova redovno realizuje van-nastavne aktivnosti kroz dramsku, sportsku, ekološku i sekciju za hor i orkestar.

- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 5 do 8 razreda)** - ustanova poseduje redovan školski plan i program u okviru 3 osnovne škole u Zvečanu, Žerovnici i Banjskoj koje pohađaju 329 đaka uzrasta od 11 do 15 godina od čega je 149 dečaka i 180 devojčica. Škole realizuju redovne van-nastavne aktivnosti kroz folklor, sajmove, humanitarne akcije, sportske manifestacije i ekološke sekcije.
- **Srednje obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – ustanova (srednja škola u Zvečanu) realizuje redovan školski plan i program gde pohađa 225 dece uzrasta od 15 do 18 godina od čega su 102 dečaka i 123 devojčice. Nedostaju obučeni profesori sa znanjem iz oblasti zdravstvene nege. Škola ne poseduje svoju zgradu tako da je još uvek u manjku sa prostorom. Nedostaje oprema za kabinet za zdravstvenu negu. Ustanova ne realizuje van-nastavne aktivnosti.

INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Zvečan

Broj dece uključene u predškolsko vaspitanje	Broj dece uključene u predškolsko vaspitanje (ukupno)	81
	broj dece – dečaci	37
	broj dece - devojčice	44
Broj ustanova koje uključuju decu u pripremni predškolski program godinu dana pre polaska u školu		1
Broj dece uključene u osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje	Broj dece uključene u osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje (ukupno)	627
	Broj dece u ruralnoj sredini (dečaci)	74
	Broj dece u ruralnoj sredini (devojčice)	97
	Broj dece u urbanoj sredini (dečaci)	213
	Broj dece u urbanoj sredini (devojčice)	243
Broj uključenosti dece sa smetnjama u razvoju u inkluzivno osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje, na osnovu podataka interesorne komisije (ukupno)		1
Broj dece uključene u srednjoškolsko obrazovanje	Broj dece uključene u srednjoškolsko obrazovanje (ukupno)	225
	Broj dece u urbanoj sredini (dečaci)	102
	Broj dece u urbanoj sredini (devojčice)	123
Broj uključenosti dece sa smetnjama u razvoju u srednjoškolsko obrazovanje		2

Podaci o stanju i uslugama vaspitanja i obrazovanja u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava za 2020 godinu, prikupljeni su u periodu od juna do decembra 2021 godine. Proces prikupljanja podataka je pokazao rasprostranjenost sledećih usluga u opštini Zubin Potok prema definisanim kategorijama.

- **Jaslice (deca od 6 meseci do 3 godine)** – ustanova poseduje redovan školski plan i program koja svake godine planira i realizuje svoj plan rada. Svake 4 godine, sprovodi se novo „Razvojno planiranje“. Svi korisnici svakodnevno ostvaruju saradnju kako sa vaspitačima tako i sa stručnom službom. Ustanova ima 95 korisnika uzrasta do 3 godine (53 dečaka i 42 devojčice). Ustanovi nedostaje sveobuhvatno istraživanje na ranom razvoju (pomoću didaktičkih tabli, fokus istraživački centri). Ustanova poseduje odgovarajući prostor. Pored redovnih aktivnosti, realizuju se i van-nastavne aktivnosti kroz dramsku sekciju, humanitarne akcije, sportske manifestacije, takmičenja itd.
- **Vrtić (za decu od 3 do 5 godina)** - ustanova svake godine planira godišnji plan, dok svake 4 godine kreira „razvojni plan“. Program pohađa 149 dece uzrasta od 3 do 5 godine od čega su 85 dečaci i 64 devojčice. Ustanovi nedostaje akcioni plan o obaveznom učenju stranog jezika u vrtiću, počevši od 3 godine. Ustanova realizuje van-nastavne aktivnosti kroz dramsku sekciju, humanitarne akcije, sportske manifestacije, takmičenja itd.
- **Pripremni predškolski program (od 5 i po do 6 i po godina)** – ustanova poseduje redovan školski plan. Svake godine se radi nov plan rada i vaspitači svakodnevno realizuju predviđene aktivnosti. Program pohađa 67 dece uzrasta od 6 do 7 godina i to 30 dečaka i 37 devojčica. Ustanovi nedostaje istraživački centar pomoću informacione tehnologije i prateće opreme. Pored redovnog program, realizuju se i van-nastavne aktivnosti kroz razne sekcije, humanitarne akcije, sportske manifestacije i dr.
- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – Osnovno obrazovanje se u opštini Zubin Potok odvija u 3 osnovne škole koje poseduju redovne školske planove.
 - OŠ „Jovan Cvijić“ 227 učenika uzrasta od 7 do 11 godina (113 dečaka i 114 devojčica)
 - OŠ „Blagje Radić“ 39 učenika uzrasta od 7 do 11 godina (20 dečaka i 19 devojčica)
 - OŠ „Petar Kočić“ 50 učenika uzrasta 7 do 11 godinaŠkolama nedostaju IT oprema (kompjuteri, projektori, interaktivne table didaktički materijali) za nesmetano funkcionisanje. Pored redovnog programa, škole realizuju i van-nastavne aktivnosti kroz sportske manifestacije, razne sekcije i humanitarne aktivnosti.
- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 5 do 8 razreda)** -
 - OŠ „Jovan Cvijić“ 281 učenika uzrasta od 11 do 15 godina (135 dečaka i 146 devojčica)
 - OŠ „Blagje Radić“ 38 učenika uzrasta od 11 do 15 godina (20 dečaka i 18 devojčica)

- OŠ „Petar Kočić“ 23 učenika uzrasta 11 do 15 godina (11 dečaka i 12 devojčica)

Pored redovnog programa, škole realizuju i van-nastavne aktivnosti kroz sportske manifestacije, razne sekcije i humanitarne aktivnosti.

- **Srednje obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – ustanova (realizuje redovan školski plan i program gde pohađa 271 dece uzrasta od 15 do 18 godina od čega su 119 dečaka i 98 devojčica. Nedostaju uređaji i oprema za jezičku laboratoriju (ruski, engleski i latinski jezik). Realizuje vannastavne aktivnosti.

INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Zubin Potok

Broj dece uključene u predškolsko vaspitanje	67
Broj dece uključene u osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje	342
Broj dece uključene u srednjoškolsko obrazovanje	217

Opština Leposavić

Podaci o stanju i uslugama vaspitanja i obrazovanja u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava za 2020 godinu, prikupljeni su u periodu od juna do decembra 2021 godine. Proces prikupljanja podataka je pokazao rasprostranjenost sledećih usluga u opštini Leposavić prema definisanim kategorijama.

- **Jaslice (deca od 6 meseci do 3 godine)** – ustanova poseduje redovan školski plan i program koja svake godine planira i realizuje svoj plan rada. U opštini Leposavić i njenoj okolini funkcioniše 3 ustanove koje realizuju uslugu za decu do 3 godine.
 - PU „Naša radost“ 256 dece (129 dečaka i 127 devojčica)
 - PU „Veselo detinjstvo“ 95 dece (55 dečaka i 40 devojčica)
 - PU „Bambi“ 81 dece (37 dečaka i 44 devojčice).

Svi korisnici svakodnevno ostvaruju saradnju kako sa vaspitačima tako i sa stručnom službom. Ustanovi nedostaje oprema i didaktički materijal. Ustanova ne realizuje van-nastavne aktivnosti.

- **Vrtić (za decu od 3 do 5 godina)** - ustanova poseduje godišnji plan i program koji se revidira i dopunjava svake godine.
 - PU „Naša radost“ 171 (93 dečaka i 78 devojčica)

Nedostaje oprema, inventar i didaktički materijal. Ustanova realizuje van-nastavne aktivnosti kroz radionice, humanitarne akcije, sportske manifestacije, posete, engleski jezik, praktične aktivnosti itd.

- **Pripremni predškolski program (od 5 i po do 6 i po godina)** – ustanova poseduje redovan školski plan koji se ažurira svake godine.
 - PU „Naša radost“ 89 dece (50 dečaka i 39 devojčica)
 - PU „Veselo detinjstvo“ 37 dece (16 dečaka i 21 devojčica)
 - PU „Bambi“ 29 dece (14 dečaka i 15 devojčica)

Pored redovnog plana i program, realizuju se i van-nastavne aktivnosti kroz razne izlete i tribine, sekcije, humanitarne akcije, sportske manifestacije i dr.

- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – Osnovno obrazovanje se u opštini Leposavić odvija u 3 osnovne škole koje poseduju redovne školske planove.
 - OŠ „Leposavić“ 309 učenika uzrasta od 7 do 11 godina (168 dečaka i 141 devojčica)
 - OŠ „Stana Bačanin“ 205 učenika uzrasta od 7 do 11 godina
 - OŠ „Vuk Karadžić“ 115 učenika uzrasta 7 do 11 godina
 Školama nedostaju školski inventar, IT oprema (kompjuteri, projektori, interaktivne table, didaktički materijali), oprema za fiskulturnu salu, kostimi za dramsku sekciju za nesmetano funkcionisanje. Pored redovnog programa, škole realizuju i van-nastavne aktivnosti kroz sportske manifestacije, razne sekcije i humanitarne aktivnosti.
- **Osnovno obrazovanje (razredna nastava od 5 do 8 razreda)** – ustanova poseduje redovan plan i program.
 - OŠ „Leposavić“ 337 učenika uzrasta od 11 do 15 godina
 - OŠ „Stana Bačanin“ 184 učenika uzrasta od 11 do 15 godina
 - OŠ „Vuk Karadžić“ 114 učenika uzrasta 11 do 15 godina
 Pored redovnog programa, škole realizuju i van-nastavne aktivnosti kroz sportske manifestacije, razne sekcije i humanitarne aktivnosti.
- **Srednje obrazovanje (razredna nastava od 1 do 4 razreda)** – se na teritoriji opštine Leposavić sprovodi u 2 srednje škole:
 - Tehnička škola Nikola Tesla sa 282 đaka uzrasta od 15 do 18 godina
 - Poljoprivredna škola Priština Lešak sa 82 đaka uzrasta od 15 do 18 godina
 Ustanove pored redovnog školskog plana i programa, realizuje i vannastavne aktivnosti kroz dramske sekcije, sportske aktivnosti, humanitarne akcije praktične aktivnosti, istraživanja i dr.

INDIKATORI - Obrazovanje i vaspitanje opština Leposavić

Broj dece uključene u predškolsko vaspitanje	432
Broj uključenosti dece sa smetnjama u razvoju u predškolsko vaspitanje	2
Broj dece obuhvaćene pripremnim predškolskim programom za decu godinu dana pre polaska u školu	155
Broj ustanova koje uključuju decu u pripremni predškolski program godinu dana pre polaska u školu	3
Broj dece uključene u osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje	1264
Broj uključenosti dece sa smetnjama u razvoju u specijalne škole odnosno odeljenja u okviru osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja, na osnovu podataka interresorne komisije	8
Broj uključenosti dece Roma, Aškalija i Egipćana u osnovnoškolsko obrazovanje i vaspitanje	2
Broj dece sa smetnjama u razvoju koji nastavljaju obrazovanje posle osnovnoškolskog obrazovanja	1
Broj uključenosti dece sa smetnjama u razvoju u srednjoškolsko obrazovanje	1
Broj uključenosti dece Roma, Aškalija i Egipćana u srednjoškolsko obrazovanje	1

8.3 Maloletničko pravosuđe – opštine na severu Kosova

Na teritoriji 4 severne opštine na Kosovu, ne postoji usluga **savetovališta za maloletnike**. Postoje savetovališta za žrtve nasilja, ali specifična savetovališta za maloletnike ne postoje ni u jednoj opštini na Severu Kosova. Ukoliko slučajevi zahtevaju mišljenje psihologa, u sudskim procesima, podrška se traži od opštinskih institucija kao što je Centar za socijalni rad ili drugim centralizovanim institucijama u Prištini. U okviru usluga koje nedostaju, navedeni su nedostajujuće mere resocijalizacije maloletnika nakon učinjenog krivičnog dela, zatim licencirana savetovališta za maloletnike koji imaju problema u ponašanju, kao i velika potreba za edukacijom novog kadra u oblasti maloletničkog pravosuđa jer u ovom trenutku na teritoriji severnog dela Kosova postoje ukupno 5 osoba (službenika) koji se bave ovim problemom. Takođe, nedostatak adekvatnog prostora predstavlja veliki problem kada su u pitanju situacije saslušavanja maloletnog lica.

Usluga **Klub i Dnevni boravak za decu i mlade sa problemima u ponašanju** ne postoji na lokalnom nivou ali je od velikog značaja kada se rade vaspitni nalozi za maloletna lica. To bi mogao biti dodatan prostor u kome bi maloletnik mogao da provede svoje vreme ili izvršava određene mere.

Usluga **medijacije** postoji na celoj teritoriji Mitrovačkog regiona koja je zakonom regulisana. Proces medijacije se koristi i od strane suda i od strane tužilaštva, kako u krivičnim tako i u parničnim predmetima. Ovakav vid rešavanja spora se isključivo koristi kada se ispune zakonom određeni uslovi. Medijacija je dostupna svima, postoje licencirani medijatori koje angažujemo preko Centra za medijaciju da postupaju po predmetima. Broj medijatora se određuje prema broju stanovništva. Ni sud ni tužilaštvo ne vode statistiku o broju slučajeva koji su rešeni putem medijacije.

Usluga **razvijanje volonterskih kapaciteta (uključivanje volontera u aktivnosti sa decom)** postoji kroz civilni sektor. Usluge su dostupne svim zainteresovanim. Sud i tužilaštvo imaju programe volontiranja koji se tiču rada u ovim institucijama i uglavnom su to administrativni poslovi. Neophodno je uspostaviti saradnju u pogledu volontiranja između suda i tužilaštva, kao i ostalih institucija kako bi se napravio jedinstveni plan rada volontera koji bi mogli da steknu celokupnu sliku funkcionisanja ovih institucija.

Usluga **mere upozorenja i usmeravanja (sudski ukor i posebne obaveze)** se sprovodi i dostupna je korisnicima. Ove mere izriče sud prema maloletnicima sa ciljem izbegavanja uvođenja maloletnog deteta u ozbiljniji postupak. Ove mere su isključivo dostupne počiniocima krivičnih dela ali sve je to drugačije od slučaja do slučaja i vrste počinjenog dela.

Usluga **mere pojačanog nadzora** se sprovodi kroz:

- Pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca
- Pojačan nadzor od strane organa starateljstva
- Pojačan nadzor u drugoj porodici
- Pojačan nadzor uz Dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitavanje i obrazovanje maloletnika

Ove vrste mera se sprovode uz nadzor suda. Sve ove mere se izriču na određeno vreme, koje imaju period procene ukoliko ne daju željene efekte ove mere mogu da se zamene

od strane suda. U saradnji sa ostalim institucijama ove mere se sprovode, aktualne su mere pojačanog nadzora od strane centra za socijalni rad i od strane roditelja. Pojačan nadzor u drugoj porodici je teško izvodljiv jer je potrebno prvo oformiti takve porodice u kojima bi se ova mera izvršavala, ova mera nije popularna u našim odlukama.

Usluga **Zavodske mere** se sprovodi i dostupna je korisnicima kroz:

- Upućivanje u vaspitnu ustanovu
- Upućivanje u vaspitno-popravni dom
- Upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje

Institucionalne vaspitne mere su:

- upućivanje maloletnika u vaspitnu ustanovu
- upućivanje maloletnika u vaspitno-popravnu ustanovu
- upućivanje maloletnika u ustanovu za specijalno staranje

Ove mere bivaju izrečene maloletniku čijem najboljem interesu biva udovoljeno izolovanjem od njegove ranije okoline i dugotrajnom merom koja maloletniku obezbeđuje mogućnost vaspitanja, rehabilitacije ili tretmana.

INDIKATORI – Maloletničko pravosuđe

Broj i vrsta specijalizovanih usluga/mera/programa koje su na raspolaganju deci i porodicama u oblasti maloletničkog pravosuđa	Broj specijalizovanih usluga/mera/programa	7
	Medijacija	1
	Savetovanje i mišljenja Centar za socijalni rad	6
Uspostavljen multiresorski lokalni tim za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja		NE
Broj maloletničkih predmeta Pretpretresni	Krivični maloletnički premeti na početku godine	2
	Krivični maloletnički premeti primljeni u toku godine	5
	Krivični maloletnički premeti rešeni u godini	5
	Nerešeni krivični maloletnički premeti	2
Broj maloletničkih predmeta Glavni pretres	Krivični maloletnički premeti na početku godine	71
	Krivični maloletnički premeti primljeni u toku godine	15
	Krivični maloletnički premeti rešeni u godini	28
	Nerešeni krivični maloletnički premeti	58

9. PREPORUKE

Socijalna zaštita

U okviru oblasti za Socijalnu zaštitu sve opštine na severu Kosova bi u skladu sa svojim mogućnostima trebalo da unaprede vid evidentiranja korisnika i slučajeva i na taj način da povećaju transparentnost podataka. Ovaj nedostatak bi mogao da se eliminiše uspostavljanje i kreiranjem objedinjene baze podataka. Prostor za unapređenje ovog segmenta ogleđa se u uspostavljanju sveobuhvatnog okvira za prikupljanje podataka. Dostupni podaci su nesistematizovani i nepouzđani, a posebnu konfuziju stvara i dualni sistem, u okviru kojih funkcionišu pojedine institucije. Prevazilaženje ovog problema ogleđa se u formiranju softverskog digitalizovanog mehanizma za prikupljanje podataka, koji bi bili sistematizovani u kvantitativne i kvalitativne podatke (prema polu, stepenu obrazovanja, nacionalnosti, socijalnom i etničkom entitetu..) Takođe, potrebno je raditi na procesima podizanju svesti kod institucija o važnosti sistematizovanog prikupljanje podataka i ukazivanje na jasnu odgovornost institucija za prikupljanje istih. Sa pouzdanim podacima obezbedio bi se prostor za strateško planiranje i izradu nacionalnih politika, zakona i programa, kao i razvijanje mehanizama za praćenje dečijih prava.

Usled nemogućnosti da institucije u oblasti socijalne zaštite ponude usluge zakonom definisane, potrebno je kontinuirano ukazivati na važnost institucionalizovane saradnje sa civilnim sektorom i primenom proaktivnog pristupa sa ciljem ostvarivanja dugoročne saradnje i podrške u pružanju usluga ili resursa koje sama institucija ne ostvaruje. Štaviše, uočena je potreba za izdvajanjem dodatnih donatorskih sredstava organizacijama sa mandatom dečijih prava, kao i kontinuirano osnaživanje civilnog sektora profilisanog na polju dečijih prava na području četiri opštine na severu Kosova, s obzirom na trenutno stanje koje ukazuje na nedostatak operativnih organizacija u ovim sredinama.

Opšte je poznato da na teritoriji četiri opštine severnog dela Kosova (Severna Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok i Leposavić) je prisutna postojanost dualizma sistema (Kosova i Republike Srbije) koji doprinosi tome da je veoma teško utvrditi koja zakonodavna politika se primenjuje u datoj situaciji. Kada se toj činjenici doda netransparentnost u pogledu dostupnosti podataka koja se odnose na decu i mlade, dolazimo i situaciju da su potrebni dodatni naporu svih aktera u sintetizovanju tih podataka gde su nam potrebni sistemi koji bi omogućili generisanje, izveštavanje i korišćenje podataka. U skladu sa tim, potrebno je ojačati kako ljudske tako i finansijske resurse i omogućiti pristup informacijama u okviru oba sistema.

Poseban fokus treba usmeriti na marginalizovane grupe koje su još ugroženije - zajednice Roma, Aškalijski i Egipćana koje se i pored prisustva dualnog sistema i dalje suočavaju sa problemima u pogledu dobijanja ličnih dokumenata. Ovo utiče na njihovu mogućnost da pristupe uslugama socijalne zaštite.

Vaspitanje i obrazovanje

U okviru oblasti vaspitanja i obrazovanja na teritoriji četiri opštine severnog dela Kosova (Severna Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok i Leposavić) potrebno je da se ustanovama i

školama kao nosiocima društvenih promena omogućiti kontinuirani razvoj kompetencija nastavnog osoblja i da se izrade ili razviju postojeći participatorni sadržaji. Pored realizacije redovnog plana i programa, ustanove i škole bi trebalo uz pomoć organizacija civilnog društva unapređene sadržaje van-nastavnih aktivnosti i da obezbede dodatnu podršku u ljudskim resursima. Takođe, potrebno je organizovati i pružiti specijalističke kurseve i obuke za nastavnike u školama, za različite obrazovne nivoe.

Kontinuirana saradnja između lokalne samouprave, civilnog društva i škola i ustanova, otvorila bi prostor za unapređenu infrastrukturu, izgradnjom novih, rekonstrukcijom postojećih a takođe i adaptacijom alternativnih prostora (organizovanjem usluga u okviru osnovnih i srednjih škola sa opcijom korišćenja i drugih javnih ili privatnih objekata), zatim unapređenjem bibliotekarskog fonda i interaktivnih prostora, uvođenju inovativnih i fleksibilnih vaspitno-obrazovnih programa (kreiranjem različitih video i audio sadržaja). Međusobna saradnja bi omogućila bolju detekciju i odgovore na potrebe dece sa posebnim obrazovnim potrebama, izradom programa za aktivno učešće roditelja.

I u ovoj oblasti je potrebno unaprediti sistem za generisanje, izveštavanje i korišćenje podataka na osnovu kojih bi se kreirali mehanizmi za identifikovanje potencijalnih problema i kreiranje preventivnih programa.

Maloletničko pravosuđe

Nakon integracije Srpskog pravosuđa u Kosovski, Osnovni sud u Mitrovici i njegova podružna odeljenja su konačno počeli sa radom u 2018 godini. Politički gledano, to je bio značajan korak u normalizaciji stanja u regionu. U praksi, kosovske institucije nisu uspele da se pripreme svih tih godina zaostatka, te su morale da improvizuju u poslednjem momentu. U takvoj situaciji, u okviru maloletničkog pravosuđa, potrebni su dodatni napor svih aktera (lokalne samouprave, centralnih vlasti, civilnog sektora i međunarodnih organizacija) kako bi se unapredila oblast usluga a koja se bi se ogledala kroz:

- profesionalnom specijalizacijom stručnjaka za rad sa maloletnicima, u okviru svih institucija koja se bave dečijim pravima, s obzirom na specifičnost uzrasne grupe, što nadalje zahteva kontinuirano usavršavanje stručnog kadra koji bi bio usko specijalizovan za rad sa maloletnicima i određenim ranjivim grupama u okviru ove kategorije maloletnika.
- kontinuirano ukazivanje na važnost institucionalizovane saradnje sa civilnim sektorom i primena proaktivnog pristupa sa ciljem ostvarivanja dugoročne saradnje i podrške u pružanju usluga ili resursa koje sama institucija ne ostvaruje.
- kontinuiranu angažovanost različitih aktera u ostvarivanju dečijih prava (NGO, lokalne samouprave, međunarodni donatori)
- dodatnim infrastrukturnim inicijativama
- dodatnim angažovanjem ljudskih resursa usled prisustva jezičkih barijera (dodeljivanje predmeta po jeziku, jer se posao deli po etničkim linijama).
- poboljšanje metodologije za prikupljanje pouzdanih statističkih podataka u skladu sa relevantnom legislativom o maloletničkom pravosuđu.

Oodgovorno upravljanje na lokalnom nivou

U okviru oblasti odgovornog upravljanja na lokalnom nivou, opštine na severu Kosova (Zvečan, Leposavić, Zubin Potok) pokazale su različit nivo razvijenosti i brige za najbolji interes deteta koji se ogleda u različitom stepenu dostupnosti usluga za decu i mlade. Osnovu normativnog okvira u sistemu dečije zaštite u lokalnim zajednicama čini Zakon o lokalnoj samoupravi kako po srpskom sistemu³² tako i po kosovskom sistemu³³. Sproveden proces prikupljanja podataka u proteklom periodu pokazao je brojne nedostatke na kojima je potrebno raditi uključivanjem svih relevantnih aktera. Zajedničkim delovanjem, efikasnost i stepen razvijenosti lokalnih samouprava je moguće unaprediti kroz:

- uspostavljanje sistematizovanog i kontinuiranog monitoringa napretka položaja dece i mladih i kroz formiranje zvaničnog tela u okviru opštinskih institucija, koje bi nadalje usko saradivalo sa svim organizacijama koja se bave dečijom zaštitom i civilnim sektorom. Nezavisno telo za monitoring bi pored izveštavanja o položaju dece i mladih, davala i predloge, razvijala politike i strategije u odnosu na prepoznate potrebe.
- uspostavljanje mehanizma za prikupljanje međusektorskih podataka o položaju dece (nisu dostupni i ne prikupljaju se sistematski i kontinuirano)
- uspostavljanje i osnaživanje kapaciteta multisektorskog tima za zaštitu dece na opštinskom nivou
- obezbeđivanje tehničkih i finansijskih uslova da podrže socijalnu, obrazovnu i zdravstvenu zaštitu za decu i mlade
- razvijanje strateškog pristupa u oblasti smanjenja siromaštva na lokalnom nivou (strategije, administrativna uputstva, protokoli, uredbe) kao i definisanje prioriteta u izgradnji resursa u raspodeli prihoda i budžetiranja za uspostavljanje i unapređenje usluga
- iniciranje procesa da deca budu u fokusu kroz primenu modela „opštine po meri deteta“
- zagovaranje da se povećaju javni budžeti za usluge koje se odnose na decu
- uspostavljanje procesa transparentnosti opština usled prisustva dualizama u institucijama i javnim politikama u odnosu na decu, koje se na normativnom nivou ogledaju u različitim regulativama i sistemu normi, kao i odsustvu transparentnosti u funkcionisanju javnih organa i službi
- unapređenje saradnje nosiocima odgovornosti i javnim institucijama koja je ad hoc i nekontuirana, često zasnovana na ličnim kontaktima, bez institucionalizacije znanja i mehanizama saradnje, kao i bez jasne vizije o svrsi i dobrobiti za decu

Proces decentralizacije se pokazao izazovnim, jer opštine u mnogim slučajevima nemaju tehnički kapacitet da ispune zahteve u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom (nedostatak budžeta – deca ne dobijaju usluge socijalne zaštite koje su im potrebne).

³² http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_lokalnoj_samoupravi.html

³³ <https://mapl.rks-gov.net/sr/legjislacioni-dhe-politikat-sr/ligjet-per-veteqeverisjen-lokale-sr/>

Višegodišnji problem političke nestabilnosti u opštinama na severnom delu Kosova još uvek ograničava odgovor centralnih i lokalnih vlasti za ostvarivanje dečijih prava. Javne institucije najčešće deluju reaktivno, u izolovanim akcijama u okviru rutinskih aktivnosti, nedovoljno u međusobnom partnerstvu i partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, a retki su primeri proaktivnog pristupa organizacijama civilnog društva i iniciranja saradnje.

